

ESTUDIS

MANUEL CUSACHS I CORREDOR
Assalt i robatori a la casa de Gaspar Cusachs i Planas, del carrer d'en Pujol, el 6 de setembre de 1812

RAMON REIXACH I PUIG
La política antireligiosa municipal en època republicana (1931-1936)

RICARD BUCH I ROSELL
Visió dels primers temps de l'Alemanya nacionalsocialista des del Diari de Mataró *(1933-1935)*

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

FULLS/98

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, octubre 2010

FULLS/98

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, octubre 2010

TAULA

Portada: *Misa Regina Virginum, a dos voces y órgano* (1938), del mestre mossèn Joan Fargas i Heras. S'interpretà per les Santes del 1939. MASMM. Manuscrit núm. 102 del fons Joan Fargas i Heras.

Edita: **MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA**
Centre d'Estudis Locals de Mataró
Beata Maria, 3. 08301 Mataró
Tel. 93 790 15 28 (Parròquia de Santa Maria)
www.masmm.org

Director: Nicolau Guanyabens i Calvet

Consell de redacció: Nicolau Guanyabens i Calvet
Manel Salicrú i Puig
Joan Castellà i Oliva

Composició i impressió:
Impremta Copyrap. Tetuan, 34 - 08302 MATARÓ

Dipòsit Legal: B-15.257-1978 *ISSN* 0212-9248

Amb la col·laboració de

Amb el suport de

EDITORIAL

ELS FONS MUSICALS DEL MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA

El Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona ha publicat el volum número 4 dels Inventaris dels fons musicals de Catalunya, que inclou els *Fons del Museu Arxiu de Santa Maria*, primera part, que conté la documentació musical de la capella de música, dels mestres de capella, i dels organistes de Santa Maria, i també els fons autògrafs propis de mossèn Fargas i Heras i Lluís Viada i Castellà. Documentació i fons autògrafs es conserven al Museu Arxiu de Santa Maria.

A més d'aquestes sèries ja publicades, el Museu Arxiu conserva obra de mossèn Manuel Blanch, els arxius de l'Acadèmia Musical Mariana i del primer Orfeó Mataroní dirigit per mossèn Molé, obra dels compositors Cristòfor Taltabull i Enric Torra, i múltiples i diverses partitures procedents de gran quantitat de donacions.

En aquest moment, s'està treballant en la classificació de tots aquests fons, l'inventari dels quals quedarà a disposició dels investigadors per al seu estudi i consulta.

ACTUALITAT

INVENTARI DELS FONS MUSICALS DE CATALUNYA. FONS DEL MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA DE MATARÓ. PRESENTACIÓ*

El Museu-Arxiu de Santa Maria de Mataró és un arxiu de titularitat parroquial ubicat al carrer de Beata Maria, número 3, de Mataró, el qual nasqué el 1946 de la mà de mossèn Fèlix Castellà a partir de la iniciativa de Lluís Ferrer i Clariana (1909-1970) i Marià Ribas i Bertran (1902-1996). Actualment, el dirigeix Manuel Salicrú, amb el concurs d'un equip format, entre d'altres, per Rafael Soler, Lluís Adan, Joan Castellà, Josep Rovira, Nicolau Guanyabens, Ramon Reixach i Xavier Alarcón.

El 1978 veié la llum el primer número de la revista quadrimestral *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró*, creada pels membres de l'equip del Museu-Arxiu amb la voluntat de fomentar la recerca sobre el patrimoni maresmenc, bo i donant a conèixer la riquesa documental que alberga l'esmentat centre.

En el si del Museu-Arxiu, s'hi conserven els fons musicals Fons de la Capella de Música de Santa Maria de Mataró, Fons Lluís Viada i Castellà i Fons Joan Fargas i Heras –els tres fons, objecte d'aquest volum–, juntament amb els Fons Manuel Blanch, Fons de l'Acadèmia Musical Mariana[1] i Fons Enric Torra. Tots ells han estat preinventariats per Lluís Adan i Ferrer, el qual ha tingut cura d'establir una primera ordenació, amb els respectius llistats de pre-inventari dels esmentats fons.

Durant el curs 2002-2003, i dins el context de les pràctiques de l'assignatura de *Patrimoni Musical* de la llicenciatura d'Història i Ciències de la Música que imparteixo a la Universitat Autònoma de Barcelona, vaig iniciar el procés d'inventariatge del Fons de la Capella de Música de Santa Maria de Mataró, gràcies a la col·laboració de les estudiants Neus Cabot, Helena Patrício i Teresa Soler. El bon resultat d'aquells primers treballs i l'interès que suscitaren, van propiciar la signatura d'un Conveni per a la Realització de Pràctiques entre el Museu-Arxiu i la UAB, el qual va permetre comptar amb el mateix equip per seguir treballant en l'inventariatge del Fons de la Capella de Música, durant el 2003-2004.

El següent curs, 2004-2005, vam iniciar el tractament dels fons musicals Lluís Viada i Castellà i Joan Fargas i Heras, gràcies a la incorporació a l'equip d'Antoni Oliveres i Francesc Rodríguez i, posteriorment, d'Eura Reina i Mireia Navarro.

El 2004, l'Institut Ramon Muntaner, dins el marc de la «II Convocatòria d'ajuts per a projectes d'investigació o de difusió cultural», va concedir un ajut al projecte *Els fons de manuscrits musicals del Museu-Arxiu de Santa Maria de Mataró*, que vam presentar des del Museu-Arxiu amb el concurs de la UAB. L'esmentat ajut ens va permetre seguir treballant en el fitxatge dels fons Lluís Viada i Castellà i Joan Fargas i Heras.

Va ser durant el curs 2005-2006, quan Neus Cabot i Sagrera va voler assumir l'inventariatge dels fons esmentats a fi de completar-ne el fitxatge, procedir a la seva informatització i a l'establiment de llur ordenació definitiva. Aquesta tasca, l'ha curullat i ampliat amb escreix en la lectura del seu treball de recerca *La música a Santa Maria de Mataró (1830-1944). Els fons Joan Fargas i Heras i Lluís Viada i Castellà*, el qual presentà en el si del Departament d'Art i Musicologia de la UAB, a principis del 2010.

Neus Cabot i Sagrera és una jove investigadora mataronina que compta ja amb algunes publicacions relacionades amb la història de la música de la seva ciutat natal.[2] Es llicencià en la titulació d'Història i Ciències de la Música el 2004 i actualment exerceix la seva tasca docent al col·legi dels Salesians Sant Antoni de Pàdua de Mataró.

Josep Maria Gregori i Cifré
Catedràtic de Patrimoni Musical de la UAB

Vilassar de Mar, 2 de febrer de 2010

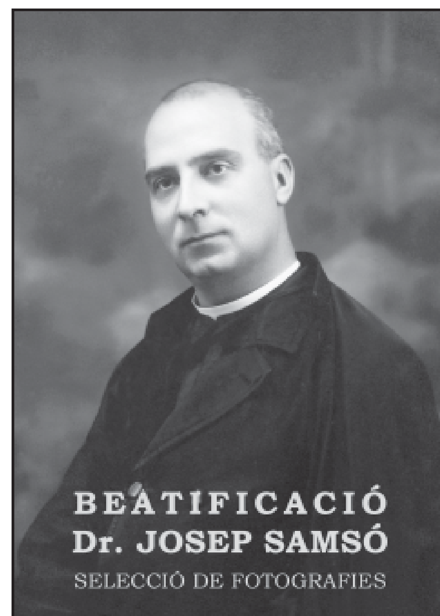
NOTES

* Josep Maria Gregori i Cifré, Neus Cabot i Sagrera, *Fons del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró*, Inventaris dels fons musicals de Catalunya, volum 4, Generalitat de Catalunya - Universitat Autònoma de Barcelona (Barcelona 2010).

1.- Aquest fons, integrat al Museu-Arxiu el 1976, es troba en fase d'inventariatge a cura de Lluís Adan i Joan Castellà.

2.- Neus Cabot i Sagrera, Helena Patricio i Àvila, Teresa Soler i Llobet, «La música de l'Estel de Natzaret», *Fulls del Museu-Arxiu de Santa Maria de Mataró*, núm. 84 (Mataró 2006), 43-47; i Neus Cabot i Sagrera, Helena Patricio i Àvila, «Mossèn Narcís Pagès i Ramiro, una vida, una època», *Fulls del Museu-Arxiu de Santa Maria*, núm. 88 (Mataró 2007), 29-34.

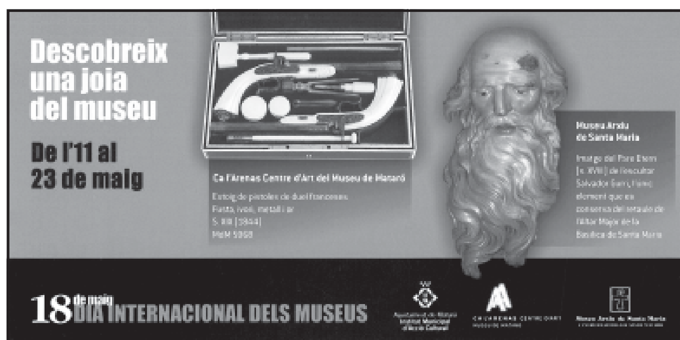
EXPOSICIÓ
BEATIFICACIÓ DEL DR. JOSEP SAMSÓ. SELECCIÓ DE FOTOGRAFIES

Inaugurada el divendres dia 7 de maig, comprenia un conjunt de fotografies descriptives dels actes celebrats a la basílica de Santa Maria el dissabte 23 de gener.

Exposava fotografies d'Albert Canalejo, Eloi Codina, Eduard Giménez, Josep Graupera, Albert Güell, Josep Lladó, Montserrat Pujol, Lluís Rugama, Maria Salicrú i Guillem Urbà.

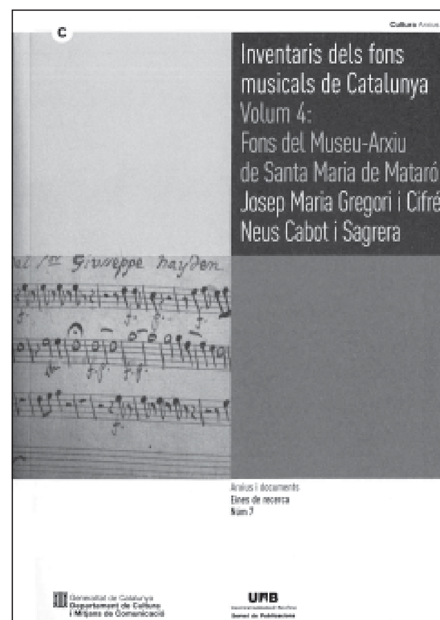
COMMEMORACIÓ DEL *DIA INTERNACIONAL DEL MUSEU*

El passat dia 18 de maig, els museus de Mataró commemoraven conjuntament el *Dia Internacional del Museu*.

El Museu Arxiu, com a joia seva, exposà el cap de la imatge del Pare Etern, de Salvador Gurri, escultor, del segle XVIII, únic element escultòric que es conserva de l'antic retaule major de Santa Maria, destruït entre el 1936 i el 1938.

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE *FONS DEL MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA DE MATARÓ*, VOLUM 4, DELS INVENTARIS DELS FONS MUSICALS DE CATALUNYA

A l'estatge del Museu Arxiu, el passat dia 16 de juliol, Josep Maria Gregori i Neus Cabot, autors de la monografia *Fons del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró*, feren la presentació de la publicació, que inclou l'inventari dels fons musicals de la capella de música de Santa Maria i dels mestres Lluís Viada i Castellà i mossèn Joan Fargas Heras, conservats al Museu Arxiu.

OBRES DE RESTAURACIÓ A SANTA MARIA

Cúpula del creuer de Sant Josep, restaurada.
Fotografia Joan Castellà. MASMM. Arxiu d'Imatges.

El passat mes d'abril van finalitzar els treballs iniciats durant l'any 2009, que han consistit en la restauració de les teulades de la zona del portal Xic, mantenint la volumetria, les formes antigues i els pendents. S'han impermeabilitzat totes les teulades i s'han substituït canals, baixants i teules. S'ha utilitzat sempre teula vella, a excepció de la cúpula del creuer de Sant Josep, que s'ha revestit de teula nova, vidriada, de colors verd i groc, tal com era la teula original.

L'actuació ha estat possible gràcies a les aportacions del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, de l'Institut Municipal d'Acció Cultural i de la Caixa d'Estalvis Laietana.

El mes que ve començarà una nova fase de les obres, que inclourà la renovació total de la cúpula i de les teulades de la capella de Sant Joan, una de les parts més malmeses de la basílica.

L'arquitecte Agàpit Borràs i Plana ha redactat el projecte i la direcció de les obres serà a càrrec de l'esmentat arquitecte i de l'aparellador Joan Valls i Casanovas. Els treballs aniran a càrrec de l'empresa Construccions Moreno Díaz e Hijos SL.

NOVA JUNTA DE L'ASSOCIACIÓ MUSEU-ARXIU DE SANTA MARIA CENTRE D'ESTUDIS LOCALS DE MATARÓ

El divendres dia 1 d'aquest mes d'octubre l'assemblea general de l'associació elegí, per unanimitat, nova junta, la següent:

President-director: Nicolau Guanyabens i Calvet
Secretari: Manel Salicrú i Puig
Tresorer: Joan Castellà i Oliva

Durant els anys de l'ocupació del país per part de les tropes napoleòniques (1808-1814), Mataró va haver de contribuir econòmicament al seu manteniment, però també al de les tropes espanyoles que alternaven la seva presència. Malgrat tot, la ciutat va ser refugi durant aquests anys de molts comerciants barcelonins i no es va estroncar el comerç per la Mediterrània ni tampoc amb Amèrica. Gaspar Cusachs i Planas, comerciant de Mataró, besavi del pintor Josep Cusachs, va ser un d'aquests afectats amb la doble contribució.

Manuel Cusachs i Corredor, periodista i historiador, parla en aquest article de les vicissituds ocorregudes al carrer d'en Pujol, l'estiu de l'any 1812.

ASSALT I ROBATORI A LA CASA DE GASPAR CUSACHS I PLANAS, DEL CARRER D'EN PUJOL, EL 6 DE SETEMBRE DE 1812

LA GUERRA DEL FRANCÈS 1808-1814

Abans de parlar dels fets que acabem d'avançar, creiem oportú situar el lector en el context en el qual es van desenvolupar.

El dia 16 de juny de 1808, festivitat de Corpus Christi, Mataró va sofrir la invasió de les tropes franceses. Abans d'entrar a Mataró les tropes napoleòniques, comandades pel general Philippe Guillaume Duhesme, aquest envià uns parlamentaris que foren rebutjats i morts. Els francesos entraren a Mataró a sang i foc, cremaren algunes cases, també algunes embarcacions a la platja i saquejaren l'Ajuntament. El nombre de víctimes mortals fou de vint-i-cinc persones. Fèlix Campllonch i Guarro, hisendat, fabricant d'indianes, va parlamentar amb el general francès d'origen italià Giuseppe Lechi, amb fama d'home cruel i aturaren danys majors.

A mitjan juliol, Mataró fou punt de reunió de les tropes franceses que van emprendre camí de Girona per assetjar-la de nou. Fou una empresa fallida i, de retorn, les tropes passaren per Mataró camí de Barcelona.

El 20 de gener de 1809 els francesos, que eren fora, arribaren novament a Mataró per Parpers, tres mil soldats, i exigiren una forta contribució econòmica i la manutenció de la nombrosa tropa.

Malgrat la presència francesa, la nostra ciutat mercadejava amb Barcelona, i també amb la costa mediterrània i, fins i tot, amb Amèrica. Alguns comerciants i hisendats barcelonins van traslladar la seva residència a la nostra ciutat, menys controlada que la Ciutat Comtal.

L'ocupació de les tropes franceses a Mataró va tenir una presència intermitent, i això comportava que quan marxaven aquestes tornaven les espanyoles o viceversa i els soferts habitants havien de contribuir pels dos bàndols, tal com explica Joaquim Llovet a *Cartes de Veracruz*, on diu que «les localitats com Mataró que, com hem dit abans, no es trobaven sota la dominació permanent d'un sol govern, es veien en l'obligació d'acontentar dues autoritats alhora».[1]

I és que «el propòsit principal dels napoleònics quan venien a Mataró era proveir les seves arques i els seus magatzems. A aquest efecte, les autoritats franceses ja havien dictat les normes de com les tropes havien d'aconseguir les provisions, com havien de fer els transports, com calia establir els hospitals, etc. Aquestes disposicions no sempre foren tingudes en compte, i ja no sols per la soldadesca, sinó també pels oficials francesos. Això dugué a uns casos extrems en l'intent de complir els seus plans. En tres ocasions durant aquest període, els generals francesos imposaren una forta

Plànol del carrer d'en Pujol (segles XVIII-XIX), del facsímil *Mataró, Argentona, Cabrera i Vilassar, 200 anys enrere.*
Patronat Municipal de Cultura-Museu de Mataró (maig 1999).

contribució a Mataró. Davant la impossibilitat de la ciutat de satisfer la quantitat exigida, els francesos s'endugueren presos alguns mataronins en qualitat d'ostatges. Aquest fet tingué lloc el 29 de novembre de 1810, a principis de març de 1811 i el 30 de maig del mateix any. Entre els mataronins presos, en la primera vegada, dotze en total, hi havia el comerciant Gaspar Cusachs i Planas».[2]

Aquest mataroní, que era un important comerciant, es veié implicat novament en una acció recaptatòria manada ara pel capità general del Principat, Luís Lacy, com veurem més endavant.

Els francesos s'instal·laren a Mataró l'any 1812, al convent dels pares caputxins, situat a l'indret de l'actual cementiri de Caputxins, i el fortificaren, a costa de la ciutat i d'altres poblacions. Mataró hagué de suportar, a més, les canonades que els vaixells anglesos disparaven des del mar contra les tropes napoleòniques.

> «El 29 de gener de 1812, el general francès Maximilien Lamarque, amb una divisió de sis mil homes, arribà a Mataró provinent de la ciutat de Girona. En principi, la seva presència a la nostra població significà una nova vinguda de les tropes enemigues, però aquesta vegada fou diferent. Lamarque imposà una forta contribució a la ciutat, a la qual es van oposar algunes autoritats mataronines; de resultes d'això, alguns regidors van ser arrestats i posteriorment fuetejats. Aleshores el general francès decidí d'establir-se permanentment a la ciutat i trià el convent dels pares caputxins com a lloc ideal per a fortificar-s'hi».[3]

Un cop fortificats, els francesos es convertiren en amos i senyors de Mataró.

Aquest era el context dins el qual es produïren els fets que a continuació anem a narrar i que succeïren l'estiu del 1812 en dos llocs; el primer, a la casa del comerciant Joan Cirera i Domènech i, el segon, a la de Gaspar Cusachs i Planas, que vivia al carrer d'en Pujol. Era el besavi del pintor Josep Cusachs.[4]

MORT I HERÈNCIA DE JOAN CIRERA

El 24 d'agost de 1812 moria, a l'edat de vuitanta anys, a la seva casa del carrer d'en Palau, en Joan Cirera i Domènech, comerciant, natural de Sant Celoni, sogre de Gaspar Cusachs i Planas. Un cop celebrat l'ofici funerari, es reuniren a casa

seva, al carrer d'en Palau, les hereves, els lletrats i altres familiars a fi de conèixer el contingut del seu testament. Es van comptar els diners que hi havia a la casa (2.800 lliures). Se'ls emportà en Gaspar Cusachs, no sense alguna escena de tibantor. El dia 5 de setembre se li presentaren a casa seva el seu gendre Josep Pannon i Isabel, muller d'aquest i filla seva, que havien abandonat la casa del pare Pannon «ab grans plors y un gran llanto que no podia aguantar lo mal tracte que los tenien o bas concentint», i que vivien a prop de la de Cusachs, amb les seves pertinences i joies.

Els assaltants de la casa de l'esmentat Gaspar Cusachs, el dia 6 de setembre del mateix any, li reclamarien els diners de Joan Cirera per ordre del general Lacy, que es trobava a casa Guarro de la Riera, on ara hi ha el col·legi del Cor de Maria, obligant-lo a lliurar els diners que tenia a casa. De tot plegat, se'n féu un parell d'escrits signats per Gaspar Cusachs i Planas que ens ajuden a entendre el context, tant pel que fa a l'herència de Cirera, com de l'assalt de casa seva.

Signatura de Gaspar Cusachs i Planas.

El primer document, escrit en català i datat el 24 d'agost de 1812, de caire més personal, familiar, tracta de la mort de Joan Cirera, el desenllaç del seu testament i dels fets dels dies 5 i 6 de setembre i que textualment diu:

«Declaració que fa lo avay firmat desde el dia del enterro del difunt mon sogre Joan Sirera que fou el dia 24 Agost 1812

A luego que fou selebrat l'ofici a cos present tornàrem lo cos del para, ntesco (sic) com es ve y costum en la sua casa del difunt ha on nos aguardaba lo Sr. Francesc Fins, Notari de la present ciutat ab son últim i vàlido testament y així mateix per part de les herebas lo Sr. Advocat Dr. Bosch perquè llegit el testament declaràs i distingis lo que tocaba a las herebas que foren Isabel Pannon y Cussachs y Teresa Cussachs donzella, llegatària Maria Auferil i Cussachs, esta tenia previngut en la sua casa lo Sr. Joseph Hinella, com a procurador seu, per lo cas lo hagués de menester cuntanse ser ella la única hareva o una de las tals com les demés y aben santit ab son marit a dit difunt a sa malaltia com o acreditaba estar en poceció o tenir en son poder lo metalich propi el dit difunt son abi Joan Sirera.

Abans declarar lo Sr. Dr. Bosch que ella dita Maria Auferil y Cussachs que sols era llaguetaria en presència del Sr. Josep Hinella y demés com era lo Notari i Desideri Pannon y Josep Pannon, pare i fill, se li manà fes taula a la partida de diner que tenia el seu abi y així mateix de tots los actes y demés papers propis de dit difunt efecte a cumplir com se li manaba se li contaren los dies que a no enganyatme hi habia 2800 lliures. En aqueix mateix temps que contabam la dita partida comparegué la mia muller Tresa Cussachs y Costa pasan per la casa del carrer d'en Pujol que axia a la del difunt Joan Sirera y sens entrar an al puesto on eram los demés y me crida a mi, separadament, y me diu que en nom de Isabel Pannon y Cussachs, filla mia, me apoderàs de la sua part de diner y que no permetés que el seu sogre Desideri Pannon, allí precent sen apoderés respecte que ella benia de la sua casa de dit Desideri Pannon on ayavia una gran alegria aguardan lo arribo de dit son sogra ab la partida y que no permetés dexantlos grapejant. Tal recado per mi turbanme en aquell acte me fou molt dolorós y penan lo que abia de pensar Desideri Pannon o dexantli replegar la mitat de dita partida; per fi se portà com Déu fou servit y tots ab tots li donàrem entenent que jo mels emportàs tots, en efecte o bas fer axí però que porta axò, que si antas vivian malament ana en augment una gran discordia. Que no parà fins tenir la filla y gendra a la mia casa on els tingués tres mesos menjan y dormin paganto tot el pobre pare.

El dia 5 de setembre del sobredit any, a horas nou o deu de la nit al dit Joseph Pannon y Isabel, gendre y filla mia per anarsen de la casa de sos pares bacuaren las suas novas per la finestra de dita casa, tenin persones previngudes, y las portaren en la mia casa aben ja de dias portat part de las suas joyas que foren entregadas a la sua germana donsella que tenia en la mia compañia que també foren robadas. Qual jo ignoraba que la mia filla donsella tingués tal cosa. lo ademá abian de pasarcen a casa deixant enterament a sos pares que ho consenti ab dulor del meu cor. Però com a marit i muller al mateix dia me sorprengueren en la mia casa ab grans plors y un gran llanto que no podia aguantar lo mal tracte que los tenien o bas concentint.

Ha mitja nit a un quart d'una que feyà lo dia 6 de dit mes y any comparegué lo sereno y Aguasil de nostra Justícia acompanyats d'una partida de gent armada que no begí fins a tenir-los a dins de la mia casa y me picaren ha la porta y al sereno amb veu molt alta digué las dose an andado sereno. Avia la mia muller ha obrir lo balcó per beuren lo que bolian y respongueran que baxàs y a luego que habia de anar a casa den Guarro a on se trobaba el general Laci, y que per sa ordre me benian a buscar respecte a que estaben per entrar

las tropas españolas realment. Com alguna vegada m'havia succeït, que quan arribaban tropas foran españolas o frencesas aluego me benian a buscar a mi i demés companys que estabam encarregats per part de l'Ajuntament y nos trubam a alcaldes de barri i vas creurem y realment fou així que a las sinch horas al matí arribà en Milans ab sa divisió a luego que la muller els obrís la porta que jo me acababa de vestir ja abaxo al estudi. Los bas demanar si me podian librar e axir de casa respecte que jo estaba prenent los banys, un de elles sortí al carrer y aluego entraren una gran multitud de homas y me digueran que no em mogués se aseguraran de la porta entrant per a dins y part a la entrada apaguen un llum y se me apoderan de la família que si trobaba la filla Tresa Sora y Cussachs, y a luego los de la entrada me cridan a mi y me emmotllaren a la primera paraula y la primera vegada que em digueren que tragués los diners del abi Sirera que el General Laci (Lacy) o manaba. Yo mol llealment los responguí que respecte aben pagat molts lloguers que anabam pagant nols tenia tots, però que en tenia la major part, aluego me preguntaren si jo sabia si Desideri Pannon ne habia rebuts, ab la mateixa senzillesa los responguí que no. Aluego me taparen els ulls me acompanyaren a dal y me demanaren la clau del escriptori, allí trobaren els de l'abi Sirera 2000 ll. que jo hi tenia me bas y altras que en tenia. El Sr. D. Manuel de Sala y altras amichs calculo serian 5080 ll., ha un calaxó de dit escriptori y abia retirat sinch papers de ont y com mol miraban la mateixa filla Isabel Pannon, abans Caylà, ab companyia de mon fill major los y trubaren aluego comparagueran en lo meu llit aon pasaba agonias de mort a fenma sabidor de haber trubadas diners sinch paperinas. La dita filla Isabel y son marit Pannon se trobaban a casa per que aluego que los lladres se foren fora que serian las dos horas de la matinada acudiram a un bai que los aná a donar part de lo que nos habia suceit. Bingué aluego la filla y gendra Pannon y los bingué be per quedarsi ha on se estigueren tres mesos com a dalt està dit. A luego que fou dia la mia muller acompanyada de dit gendra Pannon y altras personas anarean Areny (sic) que nos habian dit que dits lladres ayeren ne donaren part aunque militar que se trubaba allí y nols donà auxili que debia donarlos y sentornaren a casa».[5]

ASSALT I ROBATORI DEL 6 DE SETEMBRE

I el segon document, escrit aquest en llengua castellana, de caire més oficial i protocol·lari, és el que explica els fets del dia 6 de setembre en què una partida d'homes assalten casa seva i li prenen els diners que hi tenia, per ordre del general Lacy i diu:

«Gaspar Cusachs, comerciante de la presente ciudad de Mataró, parece ante V.S. y en la mejor forma dice: Que para ciertos fines y efectos le conviene se escriba información de testa ad futuram rei memoriam sobre los artículos siguientes:

Primeramente que en el día seis de septiembre próximo pasado, a cosa que serian las doce y cuarto de su madrugada se presentaron a la puerta principal de la casa habitación de esta parte, sita en la calle nombrada de Pujol, Juan Casanovas, alguacil de V.S. y Esteban Costa y Marmia, sereno de esta ciudad acompañando otros hombres armados y dando aldabanazos en dicha puerta salió esta parte en el balcón de ver quien llamaba y habiéndose nombrado el dicho alguacil y expresado que iban de orden del General en Jefe Dn. Luís de Lasy (Lacy) y que abriese la puerta que había de ir a la Junta de gose de sus individuos en donde estaban ya los demás lo executo esta parte.

Otro sí: que abiertas las puertas de la casa de esta parte en la ocasión referida en el artículo antecedente entraron en ella los dichos alguacil y sereno en el mismo capítulo nombrados (léase) y junto con ellos unos diez y seis hombres armados.

Otro sí: que hallándose los hombres referidos en el artículo precedente dentro de dicha casa en la ocasión que en él se expresa (léase con el que está) dixeron a esta parte que les entregara el dinero que tenía en su poder y que se había hallado al difunto Juan Sirera y asimismo que dixese que si de dicho dinero hallado a Sirera habrá alguna partida en la casa de Desiderio Pannón.

Otro sí: que no habiéndose satisfecho aquellos hombres referidos en los capítulos anteriores

Capità general del Principat, Luís Roberto de Lacy i Gautier, http://es.wikipedia.org/wiki/Luis_Lacy_y_Gautier

Casa Cusachs del carrer d'en Pujol,
actualment casa Mercè Castells.

Fotografia Joan Castellà. MASMM. Arxiu d'Imatges.

(léanse) de las razones que se les daba esta parte por no saber de verificar la entrega expresada en el próximo antecedente artículo se vio precisado entregarles la llave del escritorio en donde lo tenia y a pedir a la descrita alacena la Theresa Cusachs y Sirera, doncella su hija, y entregarla a los mismos hombres, para librarse de esta parte del tropel, que amenazaban de quitarle la vida.

Otro sí: Que luego de entregadas las llaves del escritorio y alacena vulgo calaixera, los requeridos hombres como se ha expresado en el próximo antecedente artículo (léase) abrieron el escritorio y alacena y se llevaron todo el dinero que hallaron en ellos.

Otro sí: En la cantidad que se llevaron los referidos hombres de dicho escritorio y alacena en la ocasión expresada en los antecedentes. Artículos (léase) era de importe cinco mil y ochenta y siete libras, unos pendientes de esmeraldas y un cubierto de plata y alguna ropa.

Otro sí: Que esta parte contestó a la interrogación que le hicieron aquellos hombres referida en el artículo tercero léase con los antecedentes que ningún dinero había en la casa de Desiderio Pannón del difunto Juan Cirera si que de todo se había apoderado esta parte.

Y pide y suplica que dicha información sea recibida y interponiendo V.S. a la misma su autoridad y Sabiduría decrete, sea mandado al Esm. Actuario que satisfecho en sus derechos libre copia en forma a esta parte para los efectos que le convengan que lo insta como más haya lugar.

Gaspar Cusachs. Mataró a los diez y siete Diciembre de mil ochocientos doce».

Manuel Cusachs i Corredor

NOTES

1.- JOAQUIM LLOVET, *Cartes a Veracruz,* Premi Iluro (Mataró 1973), 121.

2.- LLOVET, *Op. cit*., 171.

3.- ELOI BEULAS i ALBERT DRESAIRE, *La Guerra del Francès a Mataró (1808-1814),* Col·lecció Caps de Bou (Mataró 1989), 157.

4.- El cognom Cussachs apareix en els documents així, amb dues «s». El transcrivim, però Cusachs, amb una sola «s», tal com finalment va quedar establert. El mateix fem amb el de «Sirera», tal com consta en documents (parroquials, notarials, etc.), és a dir, com a «Cirera».

5.- Documents Fons Roca-Cusachs, caixa núm. 1 plec «Document fets 6-IX-1812».

En la línia de documentar el pensament i les actuacions del beat Dr. Josep Samsó i Elias, rector de Santa Maria, el doctor Ramon Reixach i Puig analitza la política antireligiosa municipal en època republicana (1931-1936) i les respostes dels catòlics mataronins expressades en el bisetmanari *Pensament Marià*.

LA POLÍTICA ANTIRELIGIOSA MUNICIPAL EN ÈPOCA REPUBLICANA (1931-1936)

El 16 d'abril de 1931, a les onze de la nit, es va constituir el nou ajuntament de Mataró. Els regidors republicans (sis) i socialistes (cinc) van impedir que els nou de la candidatura administrativa (conservadors de la línia de la Lliga) poguessin prendre possessió dels seus càrrecs, de manera que van quedar expulsats del ple. Així va començar la història democràtica del primer ajuntament de Mataró de la II República.

Acció Catalana Republicana (sis regidors), amb catòlics confessos i practicants, com Joaquim Cabañes i Barba o Jaume Recoder i Esquerra, van protestar avisant els seus companys de coalició (republicans i socialistes) que havien de complir amb la legalitat i amb el que havia dit Macià des de Barcelona.

L'endemà *Pensament Marià*, el bisetmanari de l'Acció Catòlica de la ciutat, editat des del Foment, seu de les Congregacions Marianes de Santa Maria i casal parroquial de facto d'aquesta parròquia, publicava l'editorial «Els primers dies de la República».

> «La República és una realitat. Les eleccions de diumenge ens l'han duta amb una rapidesa sorprenent. L'exemple de civisme que en elles donà el poble es continua per ara. Sense disturbis, sense sang s'ha fet el canvi de règim. Els entusiasmes s'han exterioritzat amb un perfecte ordre, amb plena consciència de les exigències de la civilitat i la transcendència dels moments històrics. Si per aquest camí es pot seguir, els perills del traspàs i la plasmació del règim nou hauran disminuït extraordinàriament.
>
> Com a ciutadans i com a catòlics hem d'acceptar el poder que legalment es constitueixi. Aquesta ha estat sempre la norma que ha donat l'Església. La República com a forma de govern no és incompatible amb la religió. Molt sovint hem recordat com aquesta és indiferent a la formes polítiques i pot conviure amb qualsevulga d'elles. Cada època té les seves preferències i les seves necessitats que fóra inútil i perjudicial desconèixer.
>
> En aquests moments històrics en què van a passar-se a revisió els fonaments de l'Estat, és necessària una gran serenitat i reflexió. No és l'hora dels optimismes desplaçats ni dels planys eixorcs. És l'hora d'actuar de cara a la realitat, sense claudicació de principis, amb fermesa, però sabent destriar allò que és essencial d'allò que és secundari, sabent superar les preferències polítiques i no menys conèixer les exigències del moment. El bé de la col·lectivitat i de la religió, determinat per qui té l'autoritat i l'encàrrec de fer-ho, ha d'ésser la norma de la nostra actuació.
>
> La República ara com ara és una forma a omplir. L'esforç de tots és el que en definitiva ha de portar-ho a cap. La República ha d'ésser de tothom i no l'usdefruit d'un partit o d'una classe. Déu no vulga que per culpa d'estèrils personalismes i

Capçalera del diari *Pensament Marià*.

PENSAMENT MARIÀ
BISETMANARI D'ACCIÓ CATÒLICA
Any XXV   Mataró, divendres, 17 d'abril de 1931   Núm. 1.368

bizantinismes tinguem de plànyer-nos un altre dia de no haver actuat quan l'oportunitat ens dongui una major eficàcia!»

Malgrat l'acatament de la massa catòlica de la ciutat de la II República, es van començar a succeir els actes anticlericals i les mesures per expulsar de l'esfera pública el catolicisme. Els dies 10, 11 i 12 de maig va tenir lloc una onada de crema de convents per tota Espanya. A Mataró, però, no va passar res. Tres dies després, el 15 de maig, el periòdic esmentat publicava el següent article, titulat «La República! Estimen-la. Honorem-la», signat amb les inicials LL.S.:

«Sóc catòlic; per tant considero com principis bàsics l'amor a la Religió i a la Pàtria. En la història d'aquesta serà memorable el 12 d'abril de 1931 per haver dit el poble amb eloqüència eixordadora el règim que desitjava; i en aquest cas, per al bon catòlic, la veu del poble ha d'ésser escoltada amb tota veneració i respecte per ésser la veu de Déu, segons resa un antic adagi. Estimem, doncs, la República. Però, a tots els republicans, catòlics i no catòlics, voldria dir-los: honreu la República. Si veritablement l'estimem, l'honrarem, ja que retre honor a una cosa és prova obligada de tota sana estimació.

Per a honrar-la no caldria més que ésser conseqüent als lemes que sintetitzen tot el seu esperit: llibertat, igualtat i fraternitat; lemes tots ells eminentment cristians, evangèlics. Qui més lliure que el fervorós cristià? És senyor de tots els actes i sap posar a ratlla les seves passions per tal de què en tota la seva actuació res hi hagi que no sigui conforme llei i raó. Protesta enèrgicament i digna de tota violència, imposició i de tot instrument que no porti la noblesa del segell de l'home lliure perquè és aimant no de les seves conveniències egoistes que l'esclavitzarien sinó del que diu la raó serena impulsada pels tendres i nobles sentiments del cor.

Igualtat; el que no vulguis per a tu no ho vulguis per a ningú; el que vulguis per a tu vulgueho per a tothom. Hi ha cosa més raonable, més natural que aquesta? Doncs això és el fonament de tota la moral cristiana. Ja podeu repassar-la, no trobareu ni un precepte que no es recolzi en aquests principis tan clars i universals.

Fraternitat; aquí si que la ploma no sap què escollir d'allò imponderable que va dir i va fer el Crist per a que regnés l'amor fraternal entre tots els homes. Ni caldrà interessar-s'hi, doncs és ben present en tota consciència que no sigui mancada de la més element cultura sols recordarem, per a què tota llavoreta d'odi sia ofegada en el cor d'aquells que s'honren de cristians i no en vulguin ésser una ridícula i grollera caricatura, que el Crist va donar aquest senyal com l'únic autèntic: "El món coneixerà que sou els meus deixebles en què us estimeu els uns als altres com jo us he estimat". I aquelles paraules varen ésser confirmades amb aquell exemple sublim d'amor fraternal, infinit, de morir per nosaltres en la creu.

Cristians i no cristians! Estimem la República, però honrem-la, essent conseqüents amb els principis republicans. No consentiu que se la desacrediti, que se la deshonri amb fets tan vergonyosos com els que han tingut lloc en aquests últims dies.

Cremar un convent, cremar un centre d'ensenyança, cremar una església, Quin republicà no s'indignarà davant d'un acte de tanta covardia, de tanta incultura, tan contrari als principis de llibertat, igualtat, fraternitat?

Jo em dirigeixo a la coalició republicana-socialista de nostra ciutat, els representants de la qual varen obtenir en noble combat una esclatant victòria. Vosaltres heu d'ésser els capdavanters, els iniciadors d'una acció veritablement republicana i ciutadana per tal que de cap manera caigui damunt la noble Mataró republicana una taca tan negra i vergonyosa. Al vostre costat tindreu tots els mataronins; no res podran els insignificants elements estranys i pertorbadors. D'aquesta manera salvareu la ciutat i afermareu la República que tant estimem».

Passats uns dies, un acord de l'Ajuntament (16 de juny de 1931), a instància del grup socialista, va canviar diversos noms dels carrers dedicats a sants o a eclesiàstics per d'altres referents a personalitats polítiques vinculades als partits en el govern municipal. Així, la plaça de Santa Maria va passar a dir-se de García Hernández, el carrer de les Caputxines va canviar de nom pel de Salvador Seguí... També es va acordar de retirar les ceràmiques que hi havia penjades en algunes parets, que aconsellaven parlar bé i no blasfemar. El 7 de juliol, l'anònim editorialista del *Pensament Marià* es preguntava per què.

«Com a conseqüència de la implantació de la República, hom veu que arreu de Catalunya i d'Espanya, els Ajuntaments que avui governen s'apressen a rotular de nou diversos carrers dels respectius municipis i els donen noms de persones, o de fets històrics que ens recordin que som ciutadans d'una República.

És natural que es procuri bandejar de la nomenclatura oficial de carrers tot nom que pugui fer al·lusió al règim caigut i se'l substitueixi per altre dedicat al règim imperant. Fins aquí no hi ha res a dir. Però que en alguns punts, portats per la fal·lera de canviar noms, hom pretengué inclús substituir-ne alguns que han esdevingut ja tradicionals, és més difícil de comprendre, i els que això volen fer, haurien de veure que tal procedir és fins contraproduent per la consecució de la finalitat que pretenem, puix és evident que donar un nom a un carrer es pretén honorar a la persona o el fet que dit nom evoca. No obstant si al carrer qual es dóna tal nom, en tenia, com és lògic, anteriorment altre consagrat per la tradició, és molt difícil, per no dir impossible, que el nom nou sigui utilitzat seguidament per tothom exceptuant els que per raó de llur professió i algunes vegades amb manifest perjudici pecuniari, es veuen obligats a servir-se de paper imprès; per a que l'ús de dit nom sigui corrent i encara suposant que arribi a arrelar, cal que transcorrin almenys dues o tres generacions.

Una mostra de les anteriors manifestacions ens la donen diversos carrers de nostra ciutat. Tenim a Mataró els carrers de mossèn Jacint Verdaguer, de Melcior de Palau, d'Enric Granados i alguns altres que si ho pregunteu a molts ciutadans no saben on són, i no obstant tothom sabrà donar raó dels carrers de la Coma, de Bonaire i del Carreró, etc, i la raó està en que desitgen honorar dits personatges, donaren llur nom a carrers que ja tenien altre de popular i tradicional, per qual motiu ha quedat el nou relegat a l'ús oficial i correntment es designen amb el nom antic. I no parlem del carrer de Sant Llorenç i Sant Rafael, coneguts més aviat per la Muralla i el Torrent, respectivament, i altres carrers per l'estil.

També reconèixer que al donar un altre nom a un carrer, sobretot si es tracta d'un personatge, es té en compte algunes vegades la relació que pot haver tingut el personatge amb el carrer, en el qual cas hi ha força raó, si bé moltes vegades no dóna el resultat desitjat.

Per altra part, si el nom de la persona o del fet que es desitja perpetuar es donés a un carrer o plaça modernes, en curs d'urbanització o pròxim a urbanitzar-se, com que el nom amb què figura en el plànol d'exemple es pot dir que no és conegut, el poble se'l faria seu immediatament.

I ara que hem al·ludit a l'eixample, tal volta fóra convenient que per part de qui correspon s'anés a una revisió dels noms amb que s'hauran de designar, segons el plànol oficial existent, alguns dels carrers projectats de més o menys immediata obertura. Entre dits noms n'hi han de ben estranys i no crec guardin cap relació amb la nostre ciutat com són Lope de Vega, Quirós, Rojas, Ulloa, Colón, Floridablanca, Pacheco, etc., a la part d'orient, i de Torrijos, Méndez Nuñez, Hernan Cortès, Jovellanos, Pizarro, etc.. a la de ponent, i moltes altres, que fora massa llarg enumerar. Probablement alguns d'aquests podrien ésser fàcilment i eficaçment substituïts per altres que hom pretén donar a carrers que actualment ostenten noms tradicionals. D'aquesta manera s'estalviarien molts trastorns, no parlem ja dels simplement legals, que semblen molt difícils de comprendre a segons qui, sinó fins i tot en l'ordre pràctic i popular, i al mateix temps no es feririen els sentiments més íntims de molts ciutadans, en aquests temps que tant s'usen els mots de democràcia i llibertat.

I finalment no puc comprendre, i amb mi molts ciutadans, les manifestacions fetes per un regidor al donar compte en una sessió d'una instància presentada per la majoria de veïns i propietaris d'un carrer al qual es proposava canviar el nom, protestant de dita proposició, demanant que no es toqués el nom que porta el carrer des de temps immemorial, ja que segons dit regidor no tenen cap dret a protestar. Si els més directament interessats i afectats, per no dir els únics, no tenen dret a protestar i a exposar la seva voluntat, qui serà que podrà fer-ho? Ningú? I també em sembla de molt poca eficàcia la raó de més pes exposada...»[1]

El 2 de juliol regidors socialistes i republicans federals s'havien queixat al ple municipal que encara es veien creus en les aules de les escoles nacionals de la ciutat i que s'hi feia oració. El 27 de juliol el nom «Festa de las Santes» era canviat, en els anuncis de l'Ajuntament, pel de Festa Major de Mataró. Totes les manifestacions religioses d'aquesta diada es van haver de fer dins de Santa Maria. La tradicional processó de la tarda es va haver d'anul·lar i substituir per un acte de reparació, predicat pel doctor Josep Samsó, i de pregària a les Santes.

UNES «SANTES» LAIQUES

«No serà la primera vegada, enguany, que celebrem la nostra Festa de les Santes en un ambient de discòrdia espiritual. Altres anys revolts com aquest ja havien conegut intents de laïcització de la nostra Festa Major, provatures per a llevar a la Festa de les Santes allò que li és connatural, que és la santedat. Unes Santes laiques no són altra

Programa oficial de les Santes de l'any 1932.

cosa que un esguerro d'aquells que fan sovint els organismes oficials de govern que volen ignorar o desfigurar el sentit ingenu [genuí] de les coses populars. De la mateixa manera que l'Ajuntament d'aquell poble insignificant va poder reunir una majoria suficient per acordar que Déu no existeix, així mateix la ciutat de Mataró celebrarà enguany oficialment la Festa de les Santes amb solemnitats exclusivament laiques. Oficialment s'ha acordat de la tradició mataronina comença l'any 1931. Del passat, no-res. Les generacions passades anaren teixint les Festes entorn de la devoció a les gloriosos màrtirs del Crist. Nosaltres agafem les Festes i ens deixem la devoció. Ens mengem l'esclòfia i llancem la substància. Volen condimentar una mena de "beef-steack" sense carn.

Difícilment se sortiran amb la seva els laïcistes del nostre poble. A tot estirar, podran durant uns quants anys esborrar tot senyal exterior de religiositat. Mentrestant poden mirar de buscar-li un nom escaient a la Festa Cívica del 27 de juliol. Un nom altisonant dels que ara s'estilen, i que en el nostre cas podria molt ben servir el de "Festa de la Calor", encara que algun any –escàs– el temps les donés per refrescar. Però la devoció a les Santes té unes arrels massa fondes perquè es pugui considerar morta per un simple acord municipal. En els nostres temple, i, quan no, en les nostres cases i en les nostres consciències continuarem donant aquests dies i tot l'any el tribut de la nostra devoció a les nostres excelses compatrícies, que han vetllat i vetllaran damunt de la seva ciutat estimada, i tornaran un altre dins a presidir tal com els pertoca les nostres Festes Majors.

Les institucions humanes ve un dia que desapareixen per a no tornar mai més. Ve un dia que "les corones i solis rodolen per la pols, com d'un arbre les fulles" i de la pols ja no s'aixequen. Però les coses de Déu fan com la llavor –cosa divina–, que quan està podrint-se sota terra, està engendrant una vida nova, gràvida dels abundosos fruits que vindran».

El 31 d'octubre, el regidor socialista Jaume Comas i Jo proposava al ple municipal suprimir la subvenció a les monges Serventes de Maria, vetlladores nocturnes de malalts, de la comunitat de Mataró, perquè, segons ell, es negaven a visitar els que tenien una ideologia contrària al catolicisme. Divendres, 6 de novembre, des de les mateixes pàgines, es contestava la mesura des de la secció «Crònica»:

«Creiem hem de fer més acotacions als pressupostos municipals, per a l'any vinent, en el que es refereixen a la supressió d'algunes subvencions per a beneficència i ensenyança, la qual cosa descobreix tot seguit, no pas el desig d'economies, sinó l'esperit sectari d'un grup de regidors que moltes voltes no demostra altre cosa que una llastimosa ignorància de les coses o institucions que amb paraules malicioses i insultants tenen la gosadia d'atacar i calumniar.

En ple parlament, per boca del Ministre de Justícia –no pas gens dubtós en matèria religiosa– es féu l'elogi dels Germans de Sant Joan de Déu, dient d'ells, que eren exemplars d'abnegació i sacrifici i ara en discutir-ne la migrada subvenció que l'Ajuntament donava anyalment a aquella Orde Hospitalària, que té cura dels Manicomis d'arreu de la Península, i també d'importants asils on reben acolliment els infants nafrats, escrofulosos, paralítics i abandonats, aquells senyors encara els volen discutir la ínfima quantitat de 350 ptes., quan tan obligada ha d'estar la nostra Ciutat amb aquells herois religiosos per ésser malauradament la nostra terra, una de les que dóna més continguts, principalment de dements.

Però si aquesta assignació arribà a surar pels vots de la majoria, no així l'exigua almoina de 200 pessetes per a l'Asil de nenes de Sant Rafael de Sarrià. ¿Com s'explica que es negui una almoina a unes religioses que tenen cura d'innombrables noietes desgraciades i de les 1.300 dements que hi

ha al manicomi de Sant Boi del Llobregat i de molts altres d'Espanya, que exerceixen una idèntica missió que els Germans de Sant Joan de Déu?

I si això no fos prou per mostra del que hem dit al començar, veiem com s'han discutit capriciosament les subvencions a l'orfelinat de Sant Josep, bo i pretenent una intervenció municipal en el seu règim interior i com és posada en dubte l'abnegada i caritativa missió de vetllar malalts a domicili de les Serventes de Maria, absolutament gratuït, amb l'única i justa preferència per les famílies que mensualment les ajuden al manteniment de la comunitat pobre i necessitada, el millor elogi de la qual podran fer-ho les nombroses famílies de tots estaments que contínuament sol·liciten els seus serveis.

Si passeu de la beneficència a l'ensenyança, veureu com s'han suprimit en absolut les reduïdes subvencions que es donaven als PP. Escolapis i a les M.M. Concepcionistes en compensació al nombre d'alumnes que ensenyen gratuïtament i per fi de festa i sense tenir en compte els sentiments religiosos dels ciutadans es suprimeixen també totes les tradicionals subvencions a les festes de Corpus i Santes.

Davant d'aquests acords, i sens fer-hi més comentaris, preguntem als nostres lectors; ¿Com qualifiqueu aquestes supressions que no tenen cap importància pels interessos materials de la ciutat? ¿Per raons d'economia o per sectarisme? Nosaltres optem pel darrer».[2]

El gener de 1932, l'alcalde Josep Abril prohibia a la Germandat de Sant Antoni Abat de la parròquia de Sant Josep fer la tradicional festa dels Tres Tombs. El governador civil va revocar aquesta decisió municipal i, finalment, es va poder celebrar. Durant el recorregut es van prodigar els crits i els incidents.[3] De negra nit, diversos elements es van manifestar davant la casa de l'alcalde Abril, al carrer de Sant Josep, per haver permès els Tres Tombs. Aquests fets van provocar fortes tensions entre els socis del govern municipal, especialment dins Acció Catalana, on hi havia molts catòlics. L'alcalde Abril va arribar a dimitir, durant uns minuts, espantat. Al cap de tres dies de Sant Antoni, les pàgines del *Pensament Marià* es feien ressò de «L'avalot de diumenge»:

«Enguany solament la germandat de Sant Antoni de Sant Josep organitzà els tradicionals tres tombs. Degut a la particular i especialíssima llibertat que de fet existeix, des de la implantació de la República, i al caràcter sectari de moltes autoritats, els dirigents de la Germandat havien sol·licitat directament al governador l'oportú permís per celebrar la benedicció i els fou concedit.

Diumenge, molt abans de l'hora anunciada, s'estacionà a l'entrada del carrer de Sant Josep i per aquells indrets, un grup nombrós de gent que semblava disposada a produir aldarulls. Un espontani, des de dalt d'una farola, excità a no permetre la celebració de la benedicció.

Amb força retràs arribà la comitiva. Obria la marxa la banda de cornetes del regiment, a cavall.

Començaren a sentir-se alguns xiulets que foren respostos amb aplaudiments. El grup estacionat a l'entrada del carrer de Sant Josep barrà el pas a la banda de cornetes i la invità a que continués Riera amunt. Hi hagueren uns moments d'indecisió, però finalment la banda de cornetes marxà carrer de Sant Josep endins. Els xiulets i els aplaudiments continuaren. Alguns dels protestataris, més atrevits, escometeren a varis que aplaudien, mentre que altres forcejaven per a apoderar-se de la bandera de la Germandat. Tot plegat originà una batussa que durà un estona. Els cops de puny foren repartits en abundància per banda i banda. La bandera, però, fou recollida per un grup de partidaris de la benedicció i duta a la parròquia. Entretant la comitiva aconseguí arribar a l'església de Sant Josep i rebre la benedicció.

No es vegé cap agent de l'autoritat per aquell indret. La majoria dels guardes municipals devien estar lliures, per quant vestien de paisà. En canvi l'alcalde continuà amb el seu absurd sistema de fer personalment de policia. Passava per aquí, passava per allà, i quan no era obsequiat amb els xiulets

Els Tres Tombs davant Santa Maria (c. 1930).
MASMM. Arxiu d'Imatges.

dels protestataris havia d'escoltar les queixes i amonestacions dels qui es dolien que fos possible que un grupet bullanguer pogués coaccionar impunement als que en ús d'un perfecte dret celebraven pacíficament una festa tradicional, que per cap concepte podia vexar el dret i la llibertat dels altres ciutadans.

Una protesta

Firmada pel president de la joventut Tradicionalista de Mataró hem rebut un extens document, en qual protesta dels fets ocorreguts diumenge passat i felicita a la Germandat de Sant Antoni Abat de la parròquia de Sant Josep.

Diu, també, "que han de cridar l'atenció al poble imparcial i honrat de Mataró, perquè es dongui compte de qui són els pertorbadors i provocadors".

"Són els revolucionaris de conveniència, els més desprovistos de solvència moral i material, i, en sa majoria forasters, i que per tant no senten cap interès ni amor a nostra estimada ciutat."

"I, finalment, el nostre poble s'ha convençut novament de la falta d'autoritat que patim, ja que sapiguent, com ens consta, la primera autoritat municipal el que havia de passar, per haver rebut inclús la visita dels pertorbadors, dient-li que no responien del que podia passar, en cas de donar permís per a la benedicció, no va fer res per a evitar-ho, essent aquesta la seva obligació".

Acaba dient que, ja que l'alcalde "no ha sabut ni ha volgut evitar una sèrie de pertorbacions d'ordre públic, que dimiteixi l'Alcaldia».[4]

El 25 de febrer, el grup socialista proposava treure els sants de les capelletes murals del carrer perquè eren «una imposició a la consciència dels ciutadans lliures». Dues setmanes després, l'editorial «Dictatorets» de la publicació del Foment dedicava la columna de l'11 de març a aquests polítics municipals tan preocupats per la defensa de les llibertats:

«Diuen que no hi ha senyors més absoluts que els dictadorets de poble. I, certament, allò més odiós d'una dictadura és l'acompanyament de dictadorets que minimitzen allò de gran que pot tenir un règim dictatorial, i engrandeixen, en canvi, les seves petiteses. Malgrat tots els defectes, un dictador d'altura té gairebé sempre un gest, una motivació de respectable volada; però els seus lloctinents que a cada poble, vila o petita ciutat volen escarnir les seves gestes, no fan més que mostrar la fatuïtat pretensiosa d'aquell que té gratuïtament un lloc que li va ample, i vol aprofitar-lo per fer sentir als seus conciutadans tot el pes de la seva superioritat dominadora.

Eixits d'una dictadura autocràtica, hem tingut ja prou temps per a convèncer-nos de havem caigut en una dictadura demagògica. I aquí també es repeteix el fenomen del desbordament dels dictadors de dalt pels dictadorets de darrera fila. Sembla que les atzagaiades de dalt engeloseixin els lloctinents, i en cada població hi ha qui es creu obligat a donar el do de pit per veure si es fa més cèlebre que un altre.

No ha fet encara prou el Govern amb les lleis anticatòliques, que ni ell mateix gosa defensar en els preàmbuls de la "Gaceta". A Mataró, per exemple, com en altres pobles de la Maresme, encara hi ha qui vol anar més enllà. Hi ha qui no pot sofrir ni veure qualsevol senyal de religiositat pels nostre carrers. I com que pot i vol, li dóna la gana de procurar que l'Ajuntament els faci retirar.

Està clar que això no tindria cap força si ho demanés un home sol. Però en el cas aital, aquest home s'atribueix la representació del poble liberal de Mataró. I com que el proposant i els seus amics ja s'han cuidat de suprimir per la coacció i per la força de la representació popular el que el feia nosa, té totes les possibilitats per sortir-se amb la seva.

Ens podem trobar, doncs, en el cas que l'Ajuntament "mani" retirar els signes de religiositat dels nostres carrers. Serà el cas bonic d'un Ajuntament super-liberal que "obligarà" a treure allò que cap Ajuntament, per reaccionari que hagi estat "no ha obligat" a posar. Allò que el poble i els particulars, usant d'un ampla, d'una justa llibertat, han anat esculpint en el curs dels anys en els panys de paret de les seves llars, com una marca ingènua del pas de la història, sense cap imposició ni ordre superior: allò fa nosa als esperits liberals d'avui, que violentar la realitat perquè no sigui la lliure expressió de la consciència de cada ciutadà, i volen arribar allà on no ha arribat cap dictadura, després de cobrir les aparièncíes de democràcia suprimint, amb la mà al mànec de l'estaca, l'oposició eixida, tant com ells, de la voluntat del poble ...

En mig de tot, és per als catòlics un honor el patir una persecució tan fora de raó, tan fanàtica, tan contradictòria i tan dictatorial. No és la primera, ni serà la última vegada que la força neta i pelada intenta desesperadament i inútilment esborrar fins els darrers vestigis de la raó».

Les processons de Setmana Santa van quedar prohibides. L'Estat havia declarat Dijous i Divendres Sant jornada laboral. El 27 de maig la processó de Corpus tampoc no va ser autoritzada a sortir al carrer. Les esglésies es van omplir de gom a gom per celebrar els oficis eucarístics propis d'aquesta festivitat. Les mesures estatals i municipals anticlericals semblaven enfortir, com feia

molt no es produïa, la fe dels catòlics de la ciutat, com va destacar *Pensament Marià*. Aquella nit van ser atacades i destrossades les imatges de les capelles del Sant Crist del Camí Fondo i d'en Tarau al carrer de Sant Pere. Unes hores abans, al ple municipal, els regidors Rossetti, republicà federal, i Comas, socialista, havien tornat a intentar acabar amb les capelletes de carrer. Amb motiu de la reposició d'aquestes imatges del Sant Crist, es va celebrar un gran acte de reparació que va omplir de gom a gom Santa Maria.

«La fe i la pietat del nostre poble sofrí un greu dolor quan al matí de l'endemà de la diada de corpus s'assabentà de la sacrílega profanació de que havien estat objecte dos dels crucifixs que de temps immemorial ornen els nostres carrers. Un grup d'ànimes pervertides, dates per un odi al Crist, fill d'ignorància i de corrupció de cor, i aprofitant les tenebres de la nit havien destroçat dues imatges de Jesús crucificat. Mans pietoses recolliren amb reverència les imatges profanades i tingueren cura, junt amb els veïns i altres persones devotes, de que fossin restaurades per tal, no sols de reparar la injúria feta, si no també a satisfer la devoció mai desmentida dels barris on eren venerades.

Feta ja aquesta restauració i abans de posar-les novament a la veneració dels fidels, sinó en el lloc primitiu, al menys dins el seu veïnat que Ell estima i de qui és estimat, s'ha volgut organitzar una festa que fos un testimoni de reparació, ensems que una manifestació pública i ben palesa de l'amor que sent Mataró per Jesús crucificat. Aquesta festa es celebrarà diumenge a Santa Maria, on estaran les dues imatges profanades i restaurades. Els devots de Jesús Crucificat han organitzat junt amb les autoritats eclesiàstiques un solemne Via-Crucis com acte de desgreugement públic de tot el poble creient, que així podrà retre un testimoni d'adoració, d'amor i de reparació a Jesús, tot demanant-li perdoni als que mal aconsellats per les passions profanaren les sagrades imatges.

Aquest ha d'ésser el caràcter propi d'aquests actes. Res d'esperit de venjança, res d'odi. De cap manera demanar càstigs, sinó revestir-nos de la misericòrdia del Cor de Jesús i amb ell demanar, com ho feu Ell des de la creu, perdó pels que obraren el mal sense saber el que es feien. Aquest clam d'amor serà molt grat a Jesús sobretot si va acompanyat d'un desig vivíssim de que el seu cor regni damunt les nostre ànimes i les llars. Però aquest desig, aquest homenatge ha d'anar acompanyat d'esperit de sacrifici, que és la gran llei de l'amor, ben sintetitzat en la creu, i ha de fruitar en obres de més caritat i de més zel apostòlic en treballar a favor de tantes ànimes com desconeixen el Crist i perçò el persegueixen i l'odien.

Llavors aquesta festa de reparació amorosa no serà flor d'un dia ni un acte espectacular, sinó una cosa ben agradable a Déu, ben profitosa per a la conservació i millorament de la pietat mataronina i un dels millors i més segurs mitjans de fer difícils i fins impossibles aquestes sacrílegues profanacions».[5]

El 27 de juliol següent tampoc es va poder celebrar la processó de les Santes pel carrer. Algun personal de l'Ajuntament, però, no va fer cas a les directives municipals:

«Malgrat les lleis laiques i la consegüent laïcització de totes les coses oficials, hi ha hagut durant les festes passades qui no n'ha fet cas amb tota l'escrupolositat que és obligació en les presents circumstàncies. Hi ha hagut personatge que depenen del Municipi que sembla que no han pogut prescindir del costum d'anar a la Basílica de Santa Maria a l'hora de l'ofici del dia de les Santes.

Aquests personatges que han transgredit tan visiblement el sentit laic del nostre Ajuntament, són tanmateix tres senyors que ho deuen tot al Municipi. Ell els ha portat al món, els vesteix, els rejoveneix, els cura i els dóna aixopluc i habitació franca i constant. Estant tan ficats a la Casa Gran que hi passen el dia i la nit, l'hivern i l'estiu i solament en cassos excepcionals se'n mouen. I aquests protegits cent per cent enxufats, han gosat contravenir l'esperit i la lletra de la disposició vigent i han fet acte de presència en un dels números que no estaven en el programa. Aquests tres senyors són els Gegants de la Ciutat.

Que hi van anar ha fer els Gegants a davant de l'església a l'hora de entrar-hi la gent –la mateixa hora que hi solien acompanyar els ajuntaments d'anys anteriors?– Segurament que no devien capir l'abast de l'acte que estaven realitzant. Es van deixar portar pel costum, per l'instint, pel nas. Els gegants van llegir els programes oficials, però, van pensar que allà hi havia gat amagat. Allà hi faltava alguna cosa, i si no, per què es feia la festa precisament de 26 al 29 de juliol? Entre el 26 i el 29 hi ha el 27, i el nas dels Gegants els deia que el dia 27 de Juliol no és com qualsevol dia altra.

Una de les reformes doncs, que s'imposen al nostre laic Ajuntament és la modificació d'aquest nas cavernícola dels nostres Gegants».[6]

El 25 d'agost, assabentat pel regidor Comas, l'Ajuntament va destituir la mestre senyoreta Tenas perquè, durant les colònies d'estiu que finançava el consistori, les nenes havien anat a missa i resaven el rosari (veure apèndix). El 16 de novembre, la imatge de la Mare de Déu dels Dolors del carrer de Beata Maria va ser atacada i destrossada.

Durant la sessió del 2 de març de 1933, el regidor Comas va tornar a treure el tema de les capelletes de carrer, queixant-se que s'havia pres l'acord de suprimir-les, però que la gent no feia cas, «si abans posaven un ciri, ara en posen dos. I que si abans posaven una flor, ara en no hi caben, de tantes». Comas va demanar a l'alcalde que fes complir la supressió.

El tema de la no admissió dels candidats administratius a l'Ajuntament va acabar amb una crisi de govern. Josep Abril va dimitir i Acció Catalana Republicana va ocupar l'alcaldia. La Setmana Santa de 1933 es va haver de tornar a celebrar tota dins les esglésies. A Sant Josep, per primer cop a Mataró, es predicaria el sermó de les Set Paraules. El viacrucis de Divendres Sant al cementiri també es va haver de fer per l'interior de Santa Maria. Les esglésies es van tornar a omplir de gom a gom.

El tinent d'alcalde Jaume Llavina i Cot, d'Acció Catalana, va assistir a l'ofici de Festa Major de 1933 a Santa Maria com un senyal de distensió. La processó de la tarda, però, va continuar sense poder sortir i va ser substituïda per una acte de reparació i una predicació efectuada pel doctor Samsó.

Per poder iniciar el nou curs escolar i evitar la clausura davant la nova llei de congregacions religioses, totes les escoles catòliques es van haver de convertir en mútues d'ensenyança dependents d'associacions civils de pares d'alumnes. La mobilització i complicitat dels pares a Mataró per salvar les escoles va ser exemplar. El col·legi del Cor de Maria, per exemple, va passar a dir-se Mútua Escolar Prat de la Riba. La titularitat d'aquestes escoles va canviar, però no els edificis ni el personal docent, que van ser arrendats i contractats per les mútues. Les religioses es treien l'hàbit per donar classe i se'l posaven dins la clausura (a l'hora dels àpats...) i durant tot el dia els dies festius.

Pensant que vindrien temps pitjors i que podrien fer tancar les escoles regentades per religiosos, el doctor Samsó va comprar una casa al carrer de la Coma i va fer-hi un pas per connectar-la amb l'hort del campaner. La intenció era tenir un edifici per poder obrir unes escoles parroquials. Aquesta casa, acabada la Guerra, fou venuda per pagar part de les despeses de restauració de l'església de Santa Maria.

Les eleccions generals de 19 de novembre de 1933 van donar la victòria a la CEDA. A Catalunya, la Lliga va més que triplicar resultats. Acció Catalana Republicana es va enfonsar. Fruit de les eleccions municipals de 14 de gener de 1934, l'Ajuntament va passar a ser controlat exclusivament per la coalició de republicans i socialistes. El 24 de febrer, el nou alcalde Salvador Cruixent (ERC) va prohibir, emparant-se amb el vigent estat de prevenció, un gran acte que la Unió local de grups de la Federació de Joves Cristians de Catalunya (la FJC) havia de celebrar a la Sala Cabañes l'endemà. Hi havia d'intervenir el doctor Albert Bonet, Ferran Maria Ruiz Hebrard, Fèlix Millet i Maristany, Rafael Berga i Miquel Esquerra. El 23 de març es va votar a l'Ajuntament la supressió definitiva de la subvenció municipal a la comunitat de Serventes de Mataró i a l'Hospital de Sant Joan de Déu de Barcelona. Durant la Quaresma, l'Ajuntament va prohibir tres de les cinc conferències quaresmals que s'havien de celebrar al Foment. Fins i tot, es van prohibir unes xerrades sobre Roma i Terra Santa. El doctor Samsó, a la plàtica de final del viacrucis de Divendres Sant, se li va escapar, «amenacen l'Església i als seus fidels amb dies de terribles persecucions. No defallim. Crist Crucificat serà el nostre defensor».

El 12 d'abril un regidor es va queixar durant un ple municipal que a l'escola de nenes que l'Ajuntament tenia instal·lada en una ala de la Beneficència s'hi resava. Un altre regidor li va haver de respondre que les que resaven eren les monges concepcionistes de l'edifici del costat, que les nenes ho sentien i les seguien en l'oració.

El 12 de juny d'aquell 1934, l'Ajuntament va equiparar fiscalment les capelletes de carrer als aparadors comercials de les botigues, de manera que qui en tingués una a la façana de casa seva hauria de pagar l'impost municipal que gravava els aparadors. Durant la *Missa de les Santes* del mes de juliol següent, Santa Maria es va tornar a omplir com un ou. A la tarda tampoc es va poder fer la processó tradicional pels carrers.

El primer d'agost, durant el ple municipal, una polèmica sobre les traves que es posaven a les nenes de les colònies escolars d'estiu per anar a missa, va encendre els ànims entre els regidors.[7] La tensió era a flor de pell.

> «La majoria que governa l'ajuntament persisteix en obstaculitzar que els infants de les colònies escolars compleixin el precepte dominical. La sessió de dimecres fou en extrem reveladora. En ella quedà ben en clar que la mateixa majoria reconeix que els infants tenen dret a assistir a missa, a que l'Ajuntament no té força moral per a contradir-lo. Però en canvi acudiren a tota mena de subterfugis i d'escrúpols per fer pràcticament impossible aquest dret. Potser els components de la majoria tingueren uns moments de sinceritat dels quals desprès se'n penediren. Però el cert és que el dret és reconegut i que els subterfugis buscats no tenen cap força.

Abans de marxar la primera tanda d'infants ja comentàrem aquesta qüestió i llavors prevèiem que es diria que els havien estat coaccionats o que el nombre de sol·licituds era escàs. Apuntàvem també el que realment ha succeït i el conseller de Cultura vingué a confirmar: que la significació esquerrana de l'Ajuntament i el no donar facilitats, o almenys alguna norma per a fer la sol·licitud, representava una grossa coacció per a molts pares timorats i altres que creuen d'apremiant necessitat que els seus fills passin una temporada a fora. I aquesta coacció ha estat encara augmentada per l'actitud del Conseller de Cultura, que s'ha burlat i ha marejat amb comentaris i desatencions els pares d'infants que sol·licitaven l'assistència a missa, comentaris que no explicà en esmentada sessió.

Un cas darrerament succeït, d'una conseqüència exemplar i digne d'elogi públic, ha donat major intensitat a aquest problema, al mateix temps que ha posat en evidència la inconsistència i futilesa dels subterfugis que posa en joc el conseller de Cultura. Una mare ha reclamat al seu fill, que actualment era a la colònia, perquè no era acompanyat a missa els diumenges i al mateix temps ha renunciat a que un altre fill assistís a la tercer tanda. I hem dit perquè no era acompanyat perquè l'excusa –i també direm la sinceritat esquerrana– ha consistit en dir que no podia ésser permès que les mestresses acompanyessin els infants a missa i si els pares volien que els infants hi assistissin havien de fer-los acompanyar per una persona de la seva confiança, que la mare en aquells moments no atinà a trobar.

Aquesta resposta és un reconeixement del dret i és en certa manera, tot i el refús que volia significar, un principi de solució del problema. Però, com que no era l'esperit del Conseller trobar realment una solució, quan en la passada sessió fou invitat a precisar unes normes per a dur a la pràctica la seva resposta a la mare esmentada, llavors començaren els subterfugis i ensenyà el desig cru d'impedir l'assistència a la missa. El Conseller de Cultura precisà que la persona que acompanyés els infants a missa havia d'ésser de la confiança de l'Ajuntament, puix ell havia assumit la responsabilitat de l'infant i no volgué de cap manera precisar en que havia de consistir aquesta confiança i àdhuc no volgué admetre que els pares, que són els qui tenen tota la responsabilitat dels seus fills, puguin decidir si la persona acompanyant reuneix o no garanties suficients. Portar uns infants a l'Església deu ésser més perillós que travessar el Sahara.

El Conseller de Cultura, després de les manifestacions fetes per ell i les també molt significatives d'un regidor federal, que digué clarament que la comissió de colònies no volia impedir l'assistència dels infants a missa, però si volia exigir la major sinceritat en sol·licitar-ho, com a conseqüència, hauria de dictar unes normes clares i concretes, que no fossin un altre enginy de coacció, per a que els pares puguin sol·licitar-ho. Que exigeixi les garanties que vulgui, sincerament, noblement, com ell demanava als pares, però que no continuï la injustícia de que els infants catòlics es vegin privats d'assistir a les colònies. L'Ajuntament ha de governar per tothom; els cabals del municipi no han de destinar-se exclusivament a un sol sector, i si l'imperatiu d'equitat i el que les lleis fonamentals de la República diuen sobre el respecte a la professió i pràctica de les creences dels ciutadans, no és suficient per a aconseguir-ho pensin els esquerrans que la majoria de vots que els donà la majoria absurda que per la llei electoral tenen en l'Ajuntament, és una majoria precària i esquifida aconseguida per procediments ben coneguts de tothom, i que no els autoritza per a governar prescindint d'aquella meitat de ciutadans que no els votaren».[8]

Després d'un període de pausa amb el govern municipal «gestor», imposat després dels Fets d'Octubre de 1934, l'Ajuntament restaurat amb l'adveniment del Front Popular va recuperar la negativa a atendre els drets religiosos dels pares en les colònies escolars.

«Hem de lamentar que l'Ajuntament hagi cregut necessari suprimir, del Reglament de Colònies Escolars, aquell article posat per l'Ajuntament gestor, en què s'estipulava que els pares havien de declarar si volien que els seus fills complissin o no el precepte dominical durant llur estada a les colònies d'estiueig.

És evident que, tant l'un com l'altre Ajuntament, han actuat legalment en aquest punt. La llei no obliga pas a fer aquella declaració, però tampoc no ho priva. És qüestió d'opinions que no frega la legalitat actual.

No obstant, creiem que l'actitud de l'anterior Ajuntament en aquesta matèria és altament laudable, per quant reconeixia explícitament un dret fonamental que tenen els pares, com és el de dirigir la formació espiritual dels propis fills, tot acatant la llur decisió en matèria de tan greu responsabilitat. Ara, en canvi, l'Ajuntament no es preocupa d'aquesta qüestió i en la pràctica tots els infants de les Colònies Escolars de Municipi quedaran sense complir el precepte dominical. No hi ha pas la probabilitat que a un Ajuntament com el present s'acostin gaires pares demanant per als seus fills el permís de complir els deures religiosos; i tampoc no és gaire probable que, donat el cas, fossin escoltats. Per a una família necessitada, la perspectiva de poder transmetre els fills a fora és una coacció massa forta per a que gosin córrer el risc de fer-se malveure dels administradors de la cosa pública.

En un país on hi hagués la norma de respectar els drets essencials d'altri, ni hauria calgut que cap Ajuntament hagués reconegut el dret dels pares a dirigir les pràctiques religioses dels fills, ni en la pràctica ningú hauria deixat de facilitar a cap infant l'exercici de les creences dels seus pares. Quan no és llei de les majories, és el dret de les minories –conquesta exquisida de la civilització, amarada de la sang de la Gran Guerra –allò que empara els ciutadans en l'exercici dels seus drets elementals, entre els quals el dret a la pròpia religió és dels més excelsos.

Si els pares no tenen dret a dirigir la formació religiosa dels propis fills, qui el tindrà, aquest dret? –Serà una autoritat civil, una Corporació?– És que els infants són de l'Estat o del Municipi i aquests poden fer el que volen de les seves consciencies?– Per més que les doctrines estatistes –Comunisme, Feixisme– pretenguin afirmar-ho, la moral cristiana ens fa veure, no obstant, com la primera autoritat humana damunt del fill és el pare. Ell és el seu educador i el seu director, perquè és també el seu autor. I així com tothom i tota cosa estan subjectes al primer i principal autor, que és Déu, així el fill cau de ple en la subjecció al pare, que és el seu autor material, i cap autoritat humana no pot tenir més dret que el pare damunt el fill.

Desatendre aquest dret i pràcticament negar-lo podrà no estar disconforme amb la llei escrita, però no s'adiurà amb els postulats del Dret immutable, que és l'ideal al qual haurien de tendir les actuacions dels governants».[9]

Malgrat els atacs, durant tota la II República, *Pensament Marià* no va contenir ni un mot animant a la sedició o a la lluita violenta contra el nou règim constitucional. La resposta fou ben diversa. Per donar testimoni de fe en uns temps tan hostils, el doctor Samsó va demanar els nens i nenes que havien de fer la Primera Comunió que demanessin com a regal una creu per dur penjada al coll.

Ramon Reixach i Puig

NOTES

1.- «Els noms dels carrers», *Pensament Marià* (Mataró, 7 de juliol de 1931), 1.

2.- «Economies sectàries», *Pensament Marià* (Mataró, divendres, 6 de novembre de 1931), 1.

3.- Marta Manté Bartra, «La Segona República a Mataró. De l'entusiasme a les dificultats», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 13 (Mataró, abril 1982), 14. Per a tot aquest període, vegeu Marta Manté Bartra, *La problemática de la Segunda República a través del estudio de una situación concreta: El Mataró de los años treinta*, Rafael Dalmau, editor (Barcelona 1977).

4.- «L'avalot de diumenge», *Pensament Marià* (Mataró, dimecres 20 de gener de 1932).

5.- «Festa de reparació», *Pensament Marià* (Mataró, dissabte 23 de juliol de 1932).

6.- «El nas cavernícola», *Pensament Marià* (Mataró, dimarts 2 d'agost de 1932).

7.- «Les colònies escolars municipals», *Pensament Marià* (Mataró, divendres de 8 juny de 1934).

«Fa dies, per les referències que en teníem, vèiem dibuixar-se el caràcter marcadament sectari que perillen de tenir les colònies escolars que organitza enguany l'Ajuntament. La sessió del ple de dimecres ha vingut a confirmar-ho. Els mestres titulars són postergats per a donar la direcció a persones sense cap títol ni cap mena d'especialització que només reuneixen el mèrit de disfrutar de la confiança de la comissió, perquè són de reconegut laïcisme. No volem recollir en aquest frontal els noms de les persones que foren escollides per la Comissió de Colònies Escolars, alguna d'elles íntimament emparentada amb un conseller-regidor, però si volem remarcar que la única mestra amb títol que ha estat acceptada és mestra d'una escola racionalista. La neutralitat que imposa el laïcisme oficial quedarà, doncs, inclinada cap al cantó sectari, que és, de fet, la concepció que en tenen els seus defensors. I no queda cap mena de dubte sobre això, perquè de la sessió esmentada se'n deduí ben clarament l'interès que tenia la majoria esquerrana en dificultar el compliment del precepte dominical pels infants de les colònies.

Això planteja un delicat problema que segurament deixarà dormir tranquils i satisfets els esquerrans que en tenen la responsabilitat, però que amb esperit de justícia i imparcialitat hauria de preocupar-los seriosament. Els infants de famílies catòliques o de famílies que no vulguin deixar els seus fills en mans de gent d'idees que són un perill per la seva formació moral, es veuen impossibilitats d'assistir a les colònies. Les colònies municipals, quedaran, doncs, de fet, reservades a un sector de ciutadans.

Segurament la veritat oficial serà que els pares dels infants han estats preguntats si volien que assistissin a la missa del diumenge i la resposta ha sigut unànimement negativa o que en estat en nombre irrisori els que ho han demanat. Però aquesta veritat oficial, que àdhuc volem admetre com a veritat indubtable, no serà mai desmentiment de la injusta exclusió que de fet es fa dels infants catòlics, perquè, coneguda per endavant la tendència de l'actual ajuntament, molts no hauran ja volgut intentar que els seus fills formessin part de les colònies i molts altres, per desgràcia, per vergonya o per temor d'ésser mal vistos, no tindran la valentia suficient per a reclamar-ho, o no hi posaran l'atenció que hi posarien si l'Ajuntament els ho consultés de manera imparcial i que no pogués significar coacció.

Pel respecte de tots els ciutadans i per la igualtat de drets de tots ells hem de protestar del caràcter sectari que enguany l'Ajuntament donarà a les seves colònies. Els qui abans més escarafalls feien de la pretesa intolerància dels governants avui revelen com són els qui veritablement tenen esperit d'intolerància. Per justícia, i àdhuc per la neutralitat religiosa que pretén defensar, la majoria municipal hauria de rectificar la tendència que dóna a les seves colònies escolars. La neutralitat no consisteix en dificultar la professió d'una religió i molt menys difondre idees contràries. Tant es violarà la neutralitat imposant a la força una religió com impedint practicar- la o imposant idees antireligioses».

8.- «Les Colònies escolars municipals», *Pensament Marià* (Mataró, divendres 3 d'agost de 1934).

9.- «Drets desatesos», *Pensament Marià* (Mataró, divendres dia 17 d'abril del 1936).

El *Diari de Mataró* comentava i valorava cada dia, puntualment, els fets més importants succeïts al país, a Espanya, a Europa i al món. Per això, donà notícia de l'adveniment d'Hitler i el nacionalsocialisme al poder i de les seves conseqüències.

L'article que tot seguit publiquem, és el treball de recerca de batxillerat de Ricard Buch i Rosell, avui llicenciat en Direcció i administració d'empreses.

VISIÓ DELS PRIMERS TEMPS DE L'ALEMANYA NACIONALSOCIALISTA DES DEL *DIARI DE MATARÓ* (1933-1935)

INTRODUCCIÓ

Aquest treball és un seguiment de les opinions que els joves escriptors i col·laboradors del *Diari de Mataró* tenien al voltant de la dictadura alemanya, des que Hitler va pujar al poder sent nomenat canceller. Es podia observar com aquests, els quals estaven entre dos corrents antidemocràtics (el nacionalsocialisme i el comunisme) i el liberalisme pur, cercaven una tercera via política de centre la qual els garantís pau i ordre. Eren tots d'una ideologia molt semblant i es podia observar com s'anaven posicionant al llarg dels fets que van ocórrer fins al 1936, quan el *Diari de Mataró* fou dissolt. A partir dels seus articles es podia veure com, defugint del comunisme, es recolzaven amb altres governs, els quals finalment tampoc resoldrien la mala situació que Europa estava experimentant aleshores.

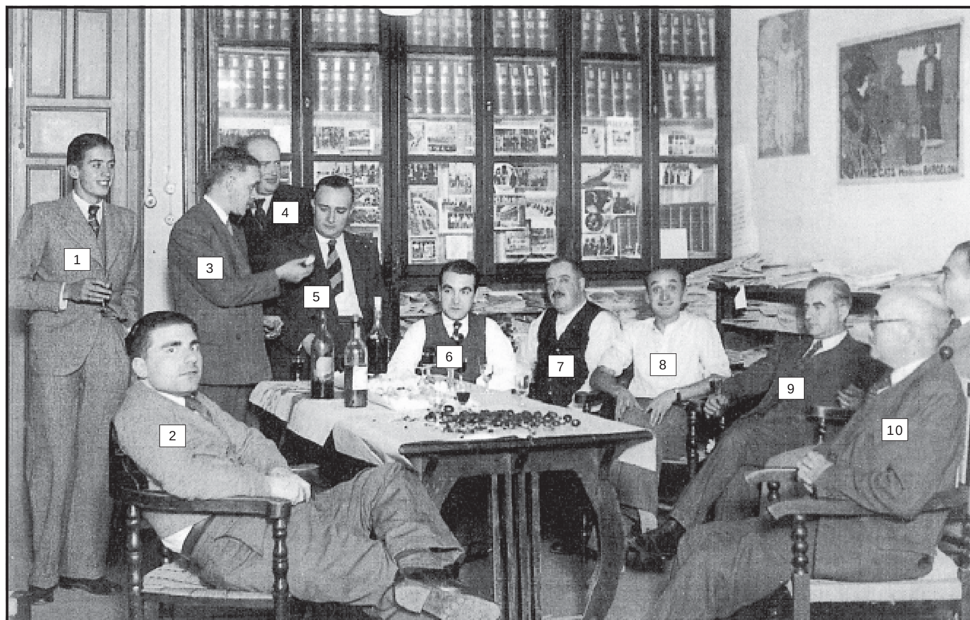
Així, aquests redactors exposaven els seus pensaments en articles al *Diari de Mataró*. Xavier Clavell, un jove el qual enviava col·laboracions des de Freiburg, va escriure també diverses vegades per al periòdic *Flama*, el qual pertanyia a la Federació de Joves Cristians de Catalunya.

Diari de Mataró

Títol: Diari de Mataró
Any d'aparició: 1923
Durada: Núm. 1 (5 de març de 1923) a núm. 3868 (22 de juliol de 1936).
Directors: Salvador Llanas i Rabassa (fins al 1927) i Marçal Trilla i Rostoll.
Redactors: Julià Gual i Masoller, Jaume Llavina, August Ribas i Monclús, Esteve Albert, Francesc Girbau, Jesús Segura, Lluís Casas, Josep M. Alegre, Josep Viladevall, Francesc Cabañes.
Col·laboradors: August Ribas i Mustarós, Vicenç Bartra (Limen), Josep Mach, Joaquim Bas, Marià Ribas, Jaume Recoder, Jaume Castellví, Ignasi Mayol, Lluís Ferrer, Josep Monclús, Bonaventura Bellavista, Tomàs Garrido, J. Montserrat, Fèlix Castellà (Xilef), Magí Ballbé, Rafael Estrany.
Redacció: Argentona, 24 –el carrer es deia aleshores Carles Padrós– i després carrer de Barcelona 13, seu de la Impremta Minerva.

DIARI DE MATARÓ
ANY XI — DIJOUS, 12 OCTUBRE 1933 — NUM. 3062

Capçalera del *Diari de Mataró*.

Redactors i col·laboradors del *Diari de Mataró* en la redacció del periòdic a la Impremta Minerva, carrer de Barcelona, a mitja dècada dels anys trenta, celebrant la Castanyada.

1. Lluís Marfà (fill d'Antoni Marfà).
2. Jesús Segura i Martínez.
3. August Ribas.
4. Jaume Llavina i Cot.
5. ???
6. Joaquim Illa i Ros.
7. Jaume Camp i Viñas.
8. Jaume Castellví
9. Antoni Marfà i Serra.
10. Marçal Trilla i Rostoll.

Impremta:	Minerva.
Gènere:	Publicació informativa.
Periodicitat:	Diària.
Impressió:	Tipogràfica.
Format:	510 X 355 mm.
	460 X 300 mm (gener 1930).
Pàgines:	4/6/8
Preu:	10 cts.
	15 cts. (setembre 1935).
Subscripció:	2 pts. al mes.
	2,50 pts. al mes (setembre 1935).
Tiratge:	1500 exemplars (any 1933).
Llengua:	Català.

El *Diari de Mataró* va sortir a la llum mig any abans del cop militar de Primo de Rivera, per la qual cosa va tenir poc temps per exercir la voluntat democràtica i d'independència proclamada pel manifest inicial. El *Diari* informà de la pujada al poder del general i els redactors reaccionaren prenent una actitud possibilista dins les condicions precàries de la situació: «En aquests moments no hi ha més remei que acceptar els fets consumats i els designis dels qui ostenten el Poder, i procurar entre tots que Mataró segueixi vivint normalment la seva vida industriosa i tranquil·la».

El *Diari* va veure retallada la seva línia catalanista, i es varen dedicar a tocar temes culturals, els relatius a Mataró, la literatura, el noticiari mundial i tota mena d'articles sense connotacions massa problemàtiques. El gener de 1930 es publicà un editorial, el qual informava de la caiguda de la dictadura i, d'una manera indirecta, varen donar suport a la transformació republicana, com a forma de criticar tot allò que havia suposat la monarquia per al poble català.

Un cop en República i de cara a les eleccions de 1932, la posició del *Diari de Mataró* era de neutralitat, tot i que, indirectament, donaven suport a Acció Catalana. No obstant això, adoptà mesures més conservadores a mida que el govern republicà s'enfrontà amb la religió catòlica (aprofundí l'actitud laica en l'ensenyament) i els interessos de les classes benestants. Es van defensar de l'acusació de ser òrgan d'Acció Catalana i de la Lliga.

El bienni en què la República fou governada per les dretes, el *Diari de Mataró* va perdre l'agressivitat que el caracteritzava i va deixar els temes polítics en un segon lloc. Continuant amb la seva tasca de modernització, van introduir reportatges fotogràfics i, a vegades, més pàgines.

Davant les eleccions de febrer de 1936, va fer una intensa campanya a favor de la candidatura del Front Català d'Ordre en la lluita contra el Front Popular. Quan els resultats electorals van donar el triomf als últims, va reprendre el seu caràcter informatiu i va fer crides a l'entesa entre vencedors i vençuts, denunciant els propòsits socialistes, comunistes i anarquistes.

El 18 de juliol de 1936 el número va sortir normalment; i el següent apareixia el dimecres 22 de juliol. Sota el títol «Visca la República» informava dels fets de la revolta a Mataró i a Barcelona, amb notes de la situació a la resta de l'Estat.

Però el Comitè de Salut Pública va confiscar el diari i es va canviar el nom del *Diari de Mataró*, que a partir del dia 23 de juliol va anomenar-se *Llibertat*.

Flama

Era una publicació mensual que editava a Barcelona, entre els anys 1931 i 1936, la Federació de Joves Cristians com a portaveu general del moviment. Dirigida per Antoni Nadal i Rodó i Lluís Prat i Torrent, va tenir com a caps de redacció Josep Janés i Oliver i Esteve Busquets i Molas.

Les seves vuit pàgines oferien informació i els criteris del moviment sobre la vida cristiana de cara als joves. Il·lustrada i amb el sentit professional remarcable que li donà Busquets i Molas, mantingué una notable influència fins que desaparegué el juliol de 1936. Entre els seus col·laboradors hi hagué Carles Cardó, Maurici Serrahima, Pere Tarrés, Ferran Valls i Taberner, Fèlix Millet i Albert Bonet. Tarrés hi publicà unes glosses que el 1988 foren editades en el llibre amb pròleg d'Esteve Busquets i que demostren la força del periodisme com a arma apostòlica. El seu tiratge era de 12.000 exemplars, quan el moviment tenia 6.000 militants.

La Federació de Joves Cristians de Catalunya era un moviment de joventut promogut per Albert Bonet i Marrugat i pel Sacerdots Amics dels Joves. Volia ser un gran moviment de joventuts catòliques, no adherit a cap partit polític i per damunt de tots els partits i les escoles. Xavier Clavell pertanyia a aquesta organització i envià col·laboracions tant al *Diari de Mataró* com a *Flama*.

HITLER CANCELLER

Alemanya entrà en una gran crisi econòmica en el període d'entreguerres a causa de les condicions del tractat de Versalles, bàsicament per les reparacions de guerra i la pèrdua de les colònies. Els salaris van descendir i l'atur augmentà, la qual cosa va fer que gran part de la pagesia patís misèria i que les classes mitjanes iniciessin un procés de proletarització. Dins aquest marc, Anton Drexler va fundar el 1919 el Partit Obrer Alemany (DAP), contrari al sistema democràtic i amb una ideologia d'extrema dreta antimarxista, que defensava un nacionalisme xenòfob i racista. Aviat aquest partit fou controlat per un austríac, Adolf Hitler, i passà a anomenar-se Partit Obrer Nacionalista Alemany.

Va començar a tenir resultats favorables en les eleccions del parlament arran de la crisi econòmica dels anys trenta, que Hitler, de la mateixa manera que la humiliació d'Alemanya infligida pels vencedors de la Primera Guerra Mundial, va saber aprofitar per al seu benefici.

Capçalera del periòdic *Flama*.

Dins aquesta crisi econòmica i social del país, a més de la por al comunisme, l'articulista del *Diari de Mataró* Miquel Vila i Palomar advertia del messianisme que s'estava donant al país germànic, el poble del qual buscava altres vies, líders que el tragués de la mala situació.

El partit nazi va obtenir el seu primer èxit electoral el 1930, quan va aconseguir cent set escons enfront dels dotze de les passades eleccions. El 1932 Hitler fracassà en les presidencials contra Hindenburg, però aquell any va rebre el suport de dos-cents trenta diputats nazis i aquest el nomenà canceller el 30 de gener de 1933; així accedí al poder per via democràtica.

Fou després d'un mes de l'adveniment al poder d'Hitler i el partit nacionalsocialista, quan apareixien al *Diari de Mataró* els primers articles d'opinió relacionats amb els fets que estaven succeint a Alemanya. Miquel Vila presentava l'ascensió d'Hitler al poder com «El triomf de la violència», títol del seu article el febrer de 1933. Els redactors del *Diari de Mataró* es mostraven preocupats per l'ascensió d'aquest, ja que havia aconseguit més del 40% del sufragi i creien que qualsevol dictadura (Hitler cada cop s'anava allunyant més de la via democràtica) empitjoraria més la precària situació del país germànic.

Miquel Vila assegurava que l'única causa de l'ascens al poder del dictador era la mala situació d'Alemanya, la qual cosa feia que la població es recolzés en el primer ajut que trobava. No obstant això, la majoria dels col·laboradors del *Diari de Mataró*, des d'una ideologia de centre, creien que l'ona comunista de la URSS era un dels perills més grans per a l'estabilitat d'Europa, i estaven d'acord a lluitar contra el marxisme, però no fent-ho amb procediments poc nets.

El març de 1933 va haver-hi un incendi al Reichstag (Parlament), el qual Hitler aprofità per inculpar el Partit Comunista i dissoldre'l totalment. Tots els caps comunistes es van veure obligats a fugir d'Alemanya i es va prohibir tota mena de propaganda del partit. Aquests aspectes, els tocà Miquel Vila en un article publicat el 13 de març de

1933, titulat «Ha triomfat Hitler?», on explicava els fets i exposava que creia que l'incendi del parlament no era obra dels que havien estat culpats:

> «Honradament hem de dir que no creiem que l'incendi del Parlament sigui obra del Partit Comunista».

No obstant les circumstàncies, la visió d'Hitler a Mataró davant l'amenaça recent del comunisme feia que encara no se'l veiés com un perill constant, sinó com una tercera via política entre el comunisme i el liberalisme; però aviat s'endurien una decepció.

Davant els exaltats per la pujada al poder del dictador, Miquel Vila advertia en la seva col·laboració que aquest, encara que hagués dissolt el Partit Comunista arran de l'incendi del Reichstag, no podia encara governar sol, hauria de pactar amb altres partits; així que, de moment, no considerava tan greu la pujada al poder del dictador.

> «I amb aquestes circumstàncies Hitler no pot governar sol. Necessita recolzar-se en el partit de grans capitalistes (....) I si no vol continuar amb els monàrquics, no té més remei que cercar refugi al Partit Centre Catòlic».

Els col·laboradors del *Diari de Mataró* eren tots d'una ideologia de centre; alguns més de dretes, altres més d'esquerres; i estaven situats enmig de dos grans corrents que, recentment, estaven posant en dubte la democràcia europea: el comunisme per una banda i, per l'altra, el nacionalsocialisme alemany i el feixisme italià. Hitler feia mesos que havia pujat al poder i encara no havia comès les atrocitats que avui dia coneixem, així que el perill més constant el consideraven la URSS i el moviment marxista i comunista que s'havia iniciat a Rússia l'any 1917. Així doncs, encara que consideraven que Hitler era un «plutòcrata dictador», es mostraven més preocupats, de moment, amb el govern soviètic.

El *Diari de Mataró*, el 20 de març de 1933 publicava un article de Miquel Vila titulat «No fa riure, no!», en el qual l'autor contestava unes paraules que havia afirmat un dels elements marxistes més destacats a Espanya, el senyor Trifón Gómez, el qual digué que els moviments feixistes que últimament s'estaven donant a Espanya feien riure.

Els feixismes d'Alemanya i Itàlia van fomentar un feixisme incipient a Espanya, contra els quals la policia ja havia començat a actuar: s'efectuaven detencions de futurs camises negres, es retiraven les edicions de Fascio... Miquel Vila mostrava un profund disgust per aquest moviment, però no estava sorprès, ja que considerava el fenomen com una retroalimentació dels extremismes espanyols, el creixement d'un extremisme duu a una mala situació, la qual cosa desemboca en la reacció d'un altre moviment extrem. Això és el que passà, per exemple, abans que Espanya iniciés el govern republicà el 1923.

> «La reacció contra el despotisme de la dictadura l'any 1923, portà a la República; la conducta irritant i arbitrària de molts elements que han pres Espanya per terra conquistada ha de tenir com a resultat la formació d'una opinió reaccionària. No tothom té suficient educació d'esperit per a saber suportar en silenci les vexacions que se'ls fa víctima. La violència engendra violència». (...)

Vila pensava que els elements marxistes de la península eren una de les causes més importants de les noves reaccions feixistes que estaven apareixent:

> «Aquest feixisme, que solament ells amb llurs injustícies han creat, es fon com per encant. Ja tindran ocasió de comprovar el senyor Trifón Gómez i companyia, com el feixisme de la península no farà riure gaire, dissortadament».

Una altra sensibilitat entre els redactors del *Diari de Mataró*, la representava un jove afí a Estat Català, Esteve Albert. Estat Català era un partit catalanista independentista de dretes, que nasqué abans de la dictadura de Primo de Rivera i al qual se li imputaren els atemptats del Garraf contra Alfons XIII i l'intent de cop d'estat a Catalunya, des de Prats de Molló el 1926.

El mateix diari de 20 de març incloïa el primer article d'Esteve Albert titulat «Hitler, protagonista del drama "Europa"». A l'article exposava la seva creença que la torre de la democràcia estava a punt de caure globalment a causa de les recents dictadures a Rússia, Itàlia, Alemanya, Polònia i un intent a Grècia; i feia notar la seva preocupació per possibles conflictes derivats d'aquestes. Igual que Miquel Vila, admetia que feia temps que Alemanya estava a camí d'un règim autoritari. «La boira no és normal, els núvols són de transició; doncs, vingui el canvi i... Hitler».

Considerava que la major amenaça per a la democràcia havia estat des del principi la URSS, ja que era de dretes i sabia que la unió de repúbliques tenia un exèrcit i un servei d'espionatge excel·lents. Una altra vegada, des d'una postura fortament anticomunista, es presentava a Hitler com una tercera via, encara que no fos democràtica del tot, i com a aturador del comunisme a Europa.

Esteve Albert creia que el dictador alemany era un factor molt important per contrarestar el poder que tindria la URSS sobre el continent europeu.

> «El novell canceller del Reich és la porta que obra o tanca el pas de la URSS damunt Europa ... o, potser, la porta que s'obre a si mateix».

EL PROGRAMA ECONÒMIC DEL NACIONAL-SOCIALISME ALEMANY

Una de les més greus conseqüències que tingué la Primera Guerra Mundial per a Alemanya fou l'aspecte econòmic. Un cop acabada la guerra, els vencedors van organitzar diverses reunions per redactar els tractats que acabarien amb els conflictes; però no van deixar assistir-hi els països vençuts i, senzillament, els obligaren a signar davant l'amenaça d'una represa d'hostilitats.

El tractat més important per a Alemanya fou el de Versalles, el qual contenia diverses condicions: unes armamentístiques, d'altres territorials i econòmiques. Aquestes últimes foren imposades durament pels països vencedors, els quals van considerar el país germànic com el culpable de l'esclat del conflicte.

Les condicions citades van fer que Alemanya patís importants pèrdues territorials. Va haver de cedir Alsàcia i Lorena a França, zona molt rica en minerals (sobretot de carbó, l'energia clau d'aleshores per a les indústries). El corredor de Danzig va passar a mans de Polònia, els territoris d'Eupen i Malmédy a Bèlgica i Slesvig a Dinamarca. A més, el seu imperi colonial va quedar destruït; tots els drets i títols de les seves possessions d'ultramar i també la major part de la seva marina mercant, van passar a mans dels vencedors.

Les condicions no acabaren aquí, ja que França, que havia sofert moltes pèrdues, era partidària d'imposar unes clàusules molt dures. Es va reduir l'exèrcit alemany a cent mil homes, es va obligar a abolir el servei militar, i la vora dreta del Rin (Renània) va quedar desmilitaritzada. A més, pels danys creats en els països de la Triple Entesa, especialment a França, van obligar el país germànic a pagar grans quantitats de diner en concepte de reparacions de guerra entre els anys 1921 i 1925. Alemanya, el 1923 es negà a continuar pagant els deutes de les reparacions de guerra, la qual cosa va fer que França ocupés la zona del Ruhr, i originés una catàstrofe econòmica a Alemanya que va perdurar fins molt després que Hitler arribés al poder.

Poc després arribà la depressió econòmica dels anys trenta, que afectà gairebé tots els països occidentals i totes les classes socials. La caiguda de la borsa de Nova York, el 1929, fou l'inici de la llarga crisi econòmica internacional que, en el cas d'Alemanya, va afavorir també l'ascens del nazisme. La crisi repercutí severament als Estats Units, que van haver de reduir els préstecs destinats a Europa i es van veure obligats a la repatriació del capital nord-americà invertit a l'estranger. Alemanya es va veure molt afectada per la crisi, ja que la seva economia es basava en les aportacions d'aquest capital.

Les conseqüències de la crisi foren el descens dels salaris i l'atur, que varen ser fenòmens generalitzats arreu dels països. La gran depressió, junt amb la crisi econòmica arrossegada per les dures condicions del tractat de Versalles i la seqüela social que se'n va derivar, van commocionar l'ordre polític de l'economia capitalista i van fer que la població es qüestionés la democràcia liberal i busqués noves solucions en ideologies extremistes, antidemocràtiques, ja fossin de dretes o d'esquerres.

Hitler triomfava com a canceller el dia 30 de gener de 1933 a causa, sobretot, del malestar produït per la crisi. La reducció de la despesa pública, dels salaris i l'augment de l'atur, van fer que el dictador optés per l'augment de mesures proteccionistes tal i com altres països feien, les quals impedien que s'intentés superar la crisi internacionalment.

La majoria dels estats capitalistes occidentals van adoptar solucions intervencionistes: el Regne Unit va concedir ajuts als sectors més afectats per la crisi; a França, el govern aplicà mesures per aconseguir

Hermann Göring.

la recuperació econòmica. I a Alemanya, el règim nazi va adoptar una política autàrquica que va aconseguir fer front a la crisi i crear nombrosos llocs de treball. El règim nazi guanyava partidaris gràcies a aquesta política econòmica intervencionista i autàrquica, que fou duta a terme per Hermann Göring. Es van construir grans obres públiques i es va potenciar la indústria pesant química i armamentística, que va suposar una recuperació econòmica, alhora que es preparava Alemanya per anar a la guerra. Algunes de les carreteres que aleshores es van construir existeixen encara avui dia.

En l'exterior, Hitler va estar caracteritzat per una política amb voluntat expansionista i per haver adoptat una política autàrquica. Així, començà amb l'adveniment del Saar a Alemanya, justificant la necessitat d'obtenir un espai vital que la seva nació necessitava per desenvolupar-se demogràficament i econòmicament.

Hitler, el qual també apostava per un sistema corporativista i intervencionista en les relacions laborals, va dur a terme altres mesures, per combatre els molts obrers a l'atur, com eren la reglamentació de salaris i l'establiment del servei de treball obligatori. Aquestes mesures, les explicava Josep M. Gich en un article publicat el dia 30 de maig de 1933 al *Diari de Mataró*, en el qual es podia veure una certa expectació positiva a les reformes emprades pel dictador.

La reglamentació de salaris era objecte d'aquestes iniciatives, que segons Gich només utilitzava per fer prendre el caràcter que ell volia als sindicats: anar cap al model italià on el sindicat i la corporació eren òrgans de l'Estat. Aquest tema era un punt de crítica dels articulistes del *Diari de Mataró*, ja que aquestes agrupacions no eren lliures, sinó que formaven part del govern.

Una altra mesura fou la regulació del treball femení, que segons Gich era una causa de l'atur forçós; i també l'establiment del servei de treball obligatori (servei amb el qual es considerava que durant un any un milió de joves alemanys haurien de treballar sense majors retribucions que la qualitat de vida d'un soldat, dedicant-se a dessecar pantans i altres tasques d'interès nacional). La dessecació de pantans va crear llocs de treball i com que eren destinats al conreu, col·laboraven a la sortida de la nació de la crisi.

Aquestes accions econòmiques que Hitler va dur a terme al país germànic, van ser rebudes amb simpatia, encara que fos mínima, al *Diari de Mataró*. Per una banda, perquè emprava la via del corporativisme i l'intervencionisme; i, per l'altra, perquè les mesures que havia dut el dictador a terme (carreteres, comunicacions...) interessaven. Com deia Josep M. Gich, en l'article esmentat:

> «De totes maneres, és de creure que les experiències d'interès sovintejaran en l'antic Reich; ja que no en va Adolf Hitler i molts dels seus, com Mussolini amb Farinacci, Balbo, Rocco i altres dirigents del partit a Itàlia, procedeixen de les classes populars i del socialisme».

El canceller alemany va reduir radicalment en tres anys el nombre d'aturats, i entre els col·laboradors del *Diari de Mataró* es va anar reafirmant com l'esperança d'un camí alternatiu entre el marxisme rus i el liberalisme, ja que, de moment, el totalitarisme alemany no havia mostrat grans indicis de violència. Rússia significava un perill gran per a Europa, i de moment el govern del dictador del país germànic s'acceptava mínimament (més que el comunisme) per ser centrat, pel corporativisme i per les reformes emprades que van solucionar grans aspectes de la crisi. Més tard, però, l'encarnació de la tercera via recauria en un petit canceller austríac.

ALEMANYA ABANDONA LA SOCIETAT DE NACIONS

La crisi econòmica de 1929 també va fer miques l'esperit de seguretat col·lectiva i va posar fi a la col·laboració internacional que, fugaçment, s'havia generat el 1925 gràcies als pactes de Briand-Kellog i de Locarno.

El francès Aristide Briand va fundar el 1919 la Societat de Nacions com un casal internacional de bona voluntat, el qual en pocs anys va quedar desprestigiat en mostrar la seva incapacitat per assegurar un clima de seguretat col·lectiva. Les guerres del Chaco, Manxúria, l'ocupació d'Etiòpia per part d'Itàlia, en són un exemple.

Alemanya va haver de cedir en el Tractat de Versalles, imposat pels guanyadors de la Primera Guerra Mundial, el qual exigia que acceptés la plena responsabilitat per l'esclat del conflicte bèl·lic i pagués reparacions de guerra als aliats. A més, va haver d'acceptar de perdre una part del seu territori a favor de països veïns, així com també va haver de renunciar a les seves colònies africanes i acceptar una dura restricció dels seus exèrcits. Les conseqüències del tractat van deteriorar Alemanya i fomentaren la pujada al poder d'Hitler, després de la república de Weimar.

En la conferència de Lausana, el 1932, els països creditors es van negar a continuar pagant els préstecs per satisfer les reparacions, la qual cosa va perjudicar essencialment els Estats Units, d'on provenien la major part dels crèdits.

Aquell mateix any, va fracassar definitivament el sistema de seguretat, quan els països assistents a la Conferència de Desarmament a Ginebra no es van posar d'acord sobre el desarmament general, que era una de les clàusules del Tractat de Versalles. Alemanya va argumentar que, atès que cap país no s'havia desarmat, tenia dret a rearmar-se.

Aquest dret i el desacord amb el tractat de Versalles van ser les raons que, el 1933, van dur Hitler, que acabava d'accedir al poder, a retirar Alemanya de la Societat de Nacions i iniciar la remilitarització del país alemany.

Els fets van ser comentats el dia 18 d'octubre al *Diari de Mataró* per Esteve Albert, en un article titulat «Alemanya s'ha separat de la Societat de Nacions», en el qual explicava la nova.

L'ambient desfavorable per a la seguretat internacional a causa de la dictadura alemanya i la seva separació de la Societat de Nacions, motivà que alguns fessin auguris d'una guerra a curt termini. Esteve Albert creia que la separació d'Alemanya de la Societat era un fet superficial, ja que fins aleshores l'organització no havia aconseguit cap canvi i sempre havia acabat en «fatxenderies, formalismes i insinceritats» (les entrades i sortides de Japó, les múltiples conferències inútils...), però assenyalava que era preferible la seva existència. Ara que Alemanya era la protagonista de les trobades de la Societat de Nacions, aquesta encara perdia més credibilitat. Segons Esteve Albert:

> «... el casal ginebrí s'ha acabat sempre en formalismes, en fatxenderies i insinceritats; tot l'internacionalisme democràtic per ell representat era un sofisme pràcticament (com ho és la democràcia en tants pobles, Espanya, per exemple) (...) és clar que encara que hi sigui amb un aire tan superficial, és preferible que la Societat hi sigui (si no és excel·lent, és principi de cosa excel·lent)».

Els alemanys albergaven un sentiment de venjança per les injustícies i la humiliació del tractat de Versalles. Per primera vegada (i no última) un col·laborador del *Diari de Mataró* admetia que una de les causes més importants de l'aparició del nazisme a Alemanya era la voluntat de Ginebra (la seu de la Societat de Nacions) a no escoltar les demandes d'Alemanya de reduir les dures condicions imposades un cop acabada la guerra. La derrota d'Alemanya i la imposició de mesures extremes van crear una opinió reaccionària que anà en augment fins a l'arribada al poder del nacionalsocialisme. Deia Esteve Albert en el mateix article:

> «Si els anhels germànics haguessin estat més acollits al centre ginebrí, en el govern sinceríssim de Brüning o de Von Papen mateix, segur que no hauria arribat la dictadura nazi».

Després de la separació d'Alemanya de la Societat de Nacions, Hindenburg convocà eleccions que el patriotisme germànic va resoldre a favor d'Hitler. El poble continuava recolzant-se en el nacionalsocialisme per intentar sortir de la crisi. Esteve Albert acabava dient que la pau només s'aconseguia seguint els valors de l'església catòlica, «la pau, la pau, només pot sortir de la lleialtat i la moral generosa que prediquen les Encícliques del Sant Pare... encara que els somriures de molts les defugin».

LA NIT DELS GANIVETS LLARGS

El 1934 va ser un any caracteritzat pels assassinats per ordre d'Hitler en la Nit dels ganivets llargs. Després morí assassinat Dollfus en mans de nazis austríacs, segons Hitler, sense que ell hagués ordenat res.

Entre 1933 i 1934 el partit es va anar refermant en el poder, aprofitant la inestabilitat política i la crisi econòmica. Hitler eliminà el partit comunista i creà la Gestapo, o policia política.

Feia temps, però, que es notava un senyal de divisió en el partit nacionalsocialista. Un extremisme de dreta i un altre d'esquerra que lluitaven pel predomini en el govern del país. Aquestes diferències dins el partit apareixien explicades al *Diari de Mataró* el 4 de juliol de 1934 (tres dies després de la Nit dels ganivets llargs), quan a Catalunya els esdeveniments relacionats amb els crims encara arribaven de forma difusa i confosa. L'editorial d'aquell dia, titulat «La situació d'Alemanya», explicava que per la part conservadora se situava Von Papen. L'autor va veure la fragmentació en el discurs que aquest polític conservador havia pronunciat feia quinze dies a Marburg, en el qual denuncià diversos aspectes del nazisme, però, sobretot, aquells que estaven relacionats amb la fracció del partit encapçalada per Goebbels, que representava la branca esquerrana, la qual cada dia guanyava més preponderància.

En aquest fet, van tenir un paper primordial les SA, o seccions d'assalt del partit nazi, que constituïen un cos paramilitar creat el 1921, el qual actuava com a braç armat del partit. El líder de les SA era Ernst Roehm, antic oficial de l'exèrcit alemany i superior d'Hitler durant la Primera Guerra Mundial. El 1931 les SA comptaven amb uns setanta mil membres, i sota el lideratge de Roehm progressivament van augmentar fins als dos milions el 1934.

Ja a principis de 1934 van començar a córrer rumors sobre uns plans de Roehm i Gregor Strässer (important component de l'ala esquerra del partit nacionalsocialista) per derrocar Hitler i instaurar una altra dictadura. Van anar augmentant les tensions entre el partit nazi; Himmler (cap de les SS) d'acord amb Göring (fundador de la Gestapo), presentà a Hitler un informe en el qual es detallaven els suposats plans de cop d'estat pensat per Ernst Roehm i s'incloïa una llista de persones involucrades que havien de ser assassinades.

Així, la nit del 30 de juny a l'1 de juliol, Hitler es va presentar acompanyat d'un escamot de les SS[1] a l'hotel prop de Munic on Roehm i altres dirigents de les SA havien estat citats pel mateix dictador. Un cop allí van arrestar Roehm i, junt amb altres dirigents, foren assassinats durant les vint-i-quatre hores següents, atès que figuraven a la llista que Himmler donà a Hitler.

Els assassinats, però, no van acabar aquí, perquè Hitler va organitzar un complot per executar també tots aquells personatges importants que haguessin pogut suposar un problema per al dictador a curt o a llarg termini; de manera que, a part dels citats, foren executats també gent com Schleicher i Klausener i molts d'altres, els quals no tenien res a veure amb el nacionalsocialisme.

Ersnt Roehm

El juliol van aparèixer al *Diari de Mataró* moltes col·laboracions de gent com Miquel Vila o Manuel Pagès, que comentaven els assassinats que el govern hitlerià havia protagonitzat. En un primer article, el 4 de juliol de 1934, s'explicava l'origen dels fets que havien succeït, i aquesta era, segons ell, la divisió notable que patia el partit nacionalsocialista.

El 14 de juliol de 1934 arribava a Mataró un article de Manuel Pagès titulat «Horrorosa repressió», amb què explicava als mataronins la repressió que el govern hitlerià havia descarregat sobre tres personalitats ben diferents, Roehm, Schleicher i Klausener, els quals van ser executats. L'autor assegurava que aquests, com moltes altres de les víctimes de la Nit dels ganivets llargs, van ser assassinats sense causa. Manuel Pagès refermava el pensament que molts tenien arran de les morts d'aquestes persones. Havien estat assassinades, encara que no haguessin format part de cap complot per ser d'ideologia contrària a la d'Hitler. «Hom diu que l'avortada conspiració ha estat aprofitada pel cabdill-canceller, per a desfer-se, sens dubte, dels qui, sense ésser conspiradors, poguessin destorbar-lo sota algun o altre concepte».

Segons les fonts que arribaren a Mataró, Roehm era el possible promotor de la conspiració que fou reprimida durament per Hitler, però per conviccions ideològiques dubtaven que Schleicher i Klausener haguessin pogut pertànyer al complot, anomenat personalment per Hitler «la rebel·lió de Roehm» abans de produir-se. D'aquesta manera, arribaven a la conclusió que Hitler se'ls havia tret del camí mitjançant l'excusa del cop d'estat.

Schleicher era un polític tradicionalista alemany que ocupà la Cancelleria i era d'ideologia contrària a la política dictatorial d'Hitler. «Havia de pesar la seva actitud en l'opinió pública quan se l'ha suprimit tan violentament» deia Manuel Pagès, sorprès per l'assassinat del polític d'oposició.

El doctor Klausener era cap de l'Acció Catòlica de Berlín, per tant, ben rebut pels joves col·laboradors del *Diari de Mataró.* Va ser afusellat per ordre d'Hitler a la Nit dels ganivets llargs.

Hitler no anuncià públicament la purga fins al 13 de juliol de 1934, presentant els assassinats com una acció necessària a fi d'evitar una revolució. Especialment significatives foren les paraules pronunciades pel dictador: «Si qualsevol persona em

Erich Klausener

reprova i em demana perquè no vaig recórrer als Tribunals de Justícia regulars, llavors tot el que puc dir és això: sobre aquesta hora era responsable del destí del poble alemany; i així vaig fer de jutge suprem del poble alemany».

El comunicat final reconeixia un balanç total de setanta-set víctimes mortals, però, segons la premsa anglesa, aquestes eren més de dues-centes cinquanta. Manuel Pagès creia que mai no s'acabaria sabent les baixes exactes.

El 18 de juliol de 1934, Miquel Vila tornava a escriure sobre els fets relacionats amb els assassinats, els quals havien desprestigiat totalment la poca expectació positiva que en alguns moments havia generat Hitler entre els redactors i col·laboradors del *Diari de Mataró*. En l'article titulat «Hitler l'assassí» es mostrava el sentiment dels joves de centre, els quals havien quedat horroritzats per la barbàrie protagonitzada pels nacionalsocialistes.

En el discurs del 13 de juliol, Hitler va admetre que els catòlics no tenien res a veure amb la suposada rebel·lió de Roehm. No obstant això, el dictador va ordenar l'execució del president d'Acció Catòlica, del jesuïta Muller, de Broest, secretari de l'Associació Esportiva Catòlica, i alguns íntims del vicecanceller, el secretari, entre ells. Aquests assassinats van fer que augmentés la crispació envers la visió del canceller alemany i el partit nacionalsocialista des del *Diari de Mataró.*

L'esmentat article «Hitler, l'assassí» de Miquel Vila, fou l'últim d'aquesta sèrie de reflexions sobre els fets. Marcava el final de totes aquelles idees que fins aleshores havien estat positives, encara que ho fossin mínimament cap al govern d'Hitler. Des que aquest havia pujat al poder, els partidaris de centre veien el govern nacionalsocialista com una tercera via democràtica, encara que no ho fos totalment, enfront el comunisme i el liberalisme decadent a Europa.

El pla econòmic d'Hitler, que aconseguí grans resultats, també fou rebut positivament des de Mataró, però arran dels assassinats de l'1 de juliol de 1934, després de tots els esdeveniments poc nets succeïts fins aleshores (l'incendi del Parlament, la prohibició de partits...) van veure clarament els perills del nazisme i, definitivament, varen canviar la seva manera de veure el dictador.

Miquel Vila, en l'article esmentat de 18 de juliol de 1934, deia: «Hitler sempre havia amenaçat els qui li impedien la pujada al poder; aquests foren principalment –[…]– els catòlics del Centre, Schleicher, Von Papen. Ells han estat el blanc de les ires del canceller. [...]. No volem continuar! Perquè la indignació no ens deixaria escriure amb la suficient serenitat. Però sí volem fer remarcar la terrible responsabilitat que contrauen davant Déu i de la Història, aquests Hitlers que corren pel món...»

ENGELBERT DOLLFUS. L'ASSASSINAT D'UNA TERCERA VIA: ORDRE I CORPORATIVISME SOCIAL

Dollfus fou un polític austríac, el qual arribà al govern d'Àustria en el moment en què Hitler havia pujat al poder i estava triomfant a Alemanya. Intentà dur una dictadura moderada per lluitar contra el corrent nazi que entrava al seu país, la qual cosa el va dur a un terrible desenllaç.

Engelbert Dollfuss havia nascut l'any 1892 en una família catòlica camperola a la baixa Àustria. Realitzà estudis de dret i aviat fou secretari de la federació camperola de la seva regió de naixement. Això, i la seva militància des de jove al partit cristià-social, el van dur el 1931 a ser ministre d'agricultura en el gabinet del canceller Buresch. Després de la crisi de maig de 1932, va ocupar el lloc del canceller Buresch al capdavant del gabinet ministerial. La base del seu pensament eren les encícliques del Sant Pare Lleó XIII i un feixisme bastant moderat.

Era gairebé impossible dur a terme una acció parlamentària enfront els diversos conflictes que estaven succeint, l'atac dels partits enemics, la impossibilitat de coalició entre els partits social-demòcrata i socialcristià i, sobretot, l'expansió del

nacionalsocialisme que s'estava donant a Àustria. Aquestes circumstàncies van fer que al canceller austríac no li quedés altre camí que la formació d'un govern autoritari a partir del seu propi partit. Creà unes quantes formacions militars, com les quadrilles d'Acció Austríaca o la Guardia Patriòtica, les quals van ser molt útils per lluitar contra el nacionalsocialisme interior i exterior, però també contra el marxisme que, segons ell, representava per a Europa un gran perill.

Així, la política del novell canceller austríac era com una mena d'aliança entre el catolicisme autoritari i una forma de poder dur però no radical, oposat tant al nacionalsocialisme en auge a Alemanya, com al marxisme i al liberalisme, incapaç de remuntar la crisi econòmica.

Aquesta manera de pensar fou aviat denominada austrofeixisme. La política d'aquest home, doncs, s'acostava al pensament dels redactors del *Diari de Mataró* i la persona de Dollfus era ben rebuda. Davant la brutalitat d'Alemanya, trobaven en l'austríac una altra manera d'ordre i corporativisme, en el qual dipositaven les esperances de pau, ja que també lluitava perquè el nazisme latent no entrés a Àustria.

El triomf d'Hitler, doncs, va repercutir molt notablement en la política austríaca. Ja la tradicional voluntat dels austríacs a ser una nació independent era amenaçada per una Alemanya nazi annexionista. El manteniment d'aquesta independència política i ideològica fou una de les accions primordials de la política de Dollfus durant l'any 1933, sense deixar de reconèixer la base alemanya tant racial com lingüística del novell estat d'Àustria.

El 8 de març de 1933, amb la dimissió del gabinet davant el president Miklas, Dollfus es convertí en el dictador de la nació. Va restringir algunes llibertats, va prohibir reunions públiques, va reduir l'oposició dels socialistes mitjançant la força... El canceller austríac va continuar resistint a Hitler i prohibí el Partit Nacionalsocialista, de manera que les seves formacions serien dissoltes si es manifestessin en públic. Va prendre mesures per protegir les seves fronteres amb Alemanya i, com que el perill era sempre constant, va optar per recórrer a la col·laboració de potències europees que, per una banda, eren amigues d'Àustria i, per l'altra, estaven preocupades per l'auge del nacionalsocialisme alemany. Per això envià notes a Anglaterra, França i Itàlia (estat amb el qual mantenia bones relacions), anunciant que crearia un cos auxiliar de defensa, que fou acceptat per tothom sempre que no es violessin les clàusules del Tractat de Saint Germain.[2]

Engelbert Dollfus

Engelbert Dollfus pronuncià un discurs l'onze de setembre de 1933 davant vuitanta mil dels seus seguidors, en el qual explicava l'enfocament que volia donar-li al seu projecte: «El que nosaltres volem és crear l'estat alemany d'Àustria, cristià i social, sobre les bases del corporativisme i sota la direcció d'un govern autoritari, però no arbitrari. Nosaltres som alemanys, però volem conservar les nostres peculiaritats d'austríacs». Paraules amb les quals els periodistes del *Diari de Mataró* se sentien molt identificats.

La següent mesura que Dollfus es plantejà fou l'elaboració d'una nova constitució, però finalment va retardar aquesta decisió.

Durant el mes de febrer de 1934 va haver-hi un gran conflicte entre les Heimwehr[3] i els socialdemòcrates, ja que l'organització d'aquests últims, l'Schutzbund, havia estat declarada il·legal. Les Heimwehr es van dirigir als dipòsits d'armes dels socialistes per confiscar-les, però es van trobar amb la violenta reacció d'aquests. Des d'aquell moment, es va iniciar una autèntica guerra entre els socialistes i les Heimwehr, en què van prendre iniciatives totes les forces de l'Estat. En pocs dies van poder reduir els socialistes, i el 15 de febrer el partit obrer austríac havia desaparegut. Finalment, el 16 de febrer foren executats diversos caps del moviment subversiu i el 18 el canceller es dirigia a la nació dient: «En aquests dies de desgràcia nacional no es tractava d'una lluita de les masses obreres contra el Govern, i sí únicament la lluita d'un petit grup d'extremistes contra l'Estat. Ara, la nostra principal preocupació és ajudar les famílies de les víctimes, fins i tot, les dels insurgents...».

Dollfus volia establir un estat corporatiu cristià, el qual va reforçar en la Constitució que renovà a primers de març, on es reconeixia els drets dels obrers i treballadors a sindicar-se i formar una federació, entre els objectius dels quals se situaven la defensa dels obrers, la confecció de contractes col·lectius, l'educació moral i la creació de llocs d'oci: l'encarnació del corporativisme en l'encíclica del *Quadragessimo Anno*, ben rebut entre els joves de centre mataronins, els quals la majoria eren cristians catòlics.

L'inici del 1934 estava protagonitzat pels assassinats a Alemanya dels dirigents del partit nazi a la Nit dels ganivets llargs, però inesperadament, al cap de poques setmanes, el canceller Engelbert Dollfus moria assassinat, per diferents trets a l'esquena, per part d'un dels que varen intentar un cop d'estat nacionalsocialista a Àustria.

L'assassinat del canceller va tenir lloc el dia 25 de juliol en un intent, per sort avortat, de cop d'estat. El complot va ser dut a terme amb màxima discreció i amb un planejament previ. Els nacionalsocialistes van aconseguir apoderar-se de la ràdio de Viena, vestits amb uniformes de la Heimwehr. Després d'haver amenaçat els treballadors i matar el seu director, van donar la notícia de la dimissió del canceller Dollfus. Al mateix temps, uns altres cent quaranta-quatre nazis, amb l'uniforme també de la Heimwehr, es van apoderar de la cancelleria i van detenir Dollfus, el ministre de Seguretat pública i el subsecretari Karwinsky. Dollfus aconseguí escapar cap a un edifici annex, però els nazis dispararen contra ell ferint-lo greument al coll, per la qual cosa morí posteriorment per falta d'auxili.

Davant d'aquest succés extraordinari, el president Miklas va nomenar canceller provisional el ministre de justícia Schussning que, sota la condició que es respectessin les vides d'altres funcionaris que es trobaven a la cancelleria, va concedir un quart d'hora als insurgents per escapar. Els nazis exigiren que se'ls transportés a Alemanya, però a les sis de la tarda abandonaren la cancelleria i foren detinguts. Fou aleshores quan es va poder veure amb claredat l'organització del complot assassí. Uns tres-cents nazis havien participat en el cop protegits amb uniformes de l'exèrcit federal i de la policia. Es va poder comprovar, doncs, com la subversió estava totalment planejada.

Arribat el 30 de juliol de 1934, cinc dies després de l'intent de cop d'estat que acabà amb la vida del canceller austríac, un article de Miquel Vila al *Diari de Mataró* presentava la mala situació d'Àustria, i a Dollfus com un home que podia arreglar els problemes del seu país i, alhora, ser un exemple per a la resta d'Europa amb el seu estat corporatiu.

En l'article titulat «El petit Dollfus» es podia veure l'admiració que des de Mataró es tenia a l'austríac, «petit d'estatura, però gran de cor i d'intel·ligència», per causes ben òbvies. Havia lluitat fins al final per no cedir al poder d'Hitler i el Partit Nacionalsocialista; i, a més, la seva ideologia política era ben rebuda per aquests joves mataronins en ser centrada. Encara que fos un dictador, va ocupar el lloc que Hitler havia perdut com a representant d'una tercera via, en la qual hi havia ordre i recolzament als ciutadans per mitjà del corporativisme social.

Les primeres fotografies editades al *Diari de Mataró* van començar al principi de l'any 1934. Una d'elles fou la de l'enterrament del canceller Dollfus, que arribà l'agost, un cop acabats els comentaris relacionats amb l'excanceller.

En aquest primer article, «El petit Dollfus», Miquel Vila explicava que, des que va morir el canceller Seipel el 1932 i aquest fou reemplaçat, primer, per Buresch i, després, per Dollfus, la política austríaca havia continuat progressant amb el manteniment d'una Àustria independent, recolzant-se amb diferents estats. Hitler, però, incapaç de cap altra mena d'actuació, va haver de recórrer a la violència contra la petita nació.

Es lloava Dollfus per haver plantat cara a Hitler en comptes d'espantar-se i per haver instaurat els fonaments d'una legislació social avançada, com era el corporativisme, el qual sempre ha estat entès amb positivitat entre els individus de religió catòlica.

Aquest corporativisme era ben rebut ja que, entre d'altres coses, aportava una solució que no fos la revolució comunista al problema obrer, que en el món occidental liberal era un tema no resolt. A més a més, la doctrina social de l'Església, que veia amb molta reticència el liberalisme extrem, creia molt en l'associacionisme de tot tipus de societat civil i en el seu paper polític enriquidor, així com la seva funció contrapesant dels perills de la concentració excessiva de poder en l'Estat.

Deia Miquel Vila, «Dollfus –[...]–, s'aprestà en la defensa; en l'interior posant els fonaments a una legislació social avançada inspirada en l'Encíclica del Quadragesimo Anno. En l'exterior demostrant als grans estats: Anglaterra, França, Itàlia, que la pau del continent depenia de la situació d'Àustria. Però, malgrat tots els obstacles, el canceller austríac avançava sense modificar una coma del seu programa, exasperant a Hitler, que no podia comprendre

una resistència tan ferma contra una enormitat de contrarietats i entrebancs».

La notícia de la mort del canceller va causar commoció entre els periodistes que col·laboraven al *Diari de Mataró* i entre els demòcrates cristians mataronins. Miquel Vila, en l'article abans esmentat, dedicava unes paraules de lloa a Engelbert Dollfus, el qual consideraven que va ser un defensor de la seva pàtria i un home de pau.

> «Mentrestant tinguem un record d'admiració i respecte per aquest home bo i valent –catòlic, en fe– que ha caigut assassinat per la reacció fanàtica, perquè defensava la llibertat de la seva pàtria i laborava per una millor justícia social».

Dos dies després de l'arribada de l'article de Miquel Vila, Esteve Albert feia la seva aportació al *Diari de Mataró* amb una notícia titulada «L'assassinat de Dollfus». En l'article del dia 1 d'agost, Esteve Albert tornava a lloar Dollfus per haver intentat resoldre els problemes econòmics i socials del país mitjançant el corporativisme, per conservar la neutralitat de la seva pàtria i per somriure al món.

És normal, aleshores, que en els articles recollits no s'esmentés mai cap aspecte negatiu del govern autoritari de Dollfus; encara que en el primer article rebut al *Diari de Mataró* (de Miquel Vila), es deia que qualsevol dictadura empitjoraria la situació de qualsevol país.

Tornant a l'article d'Esteve Albert, es podia notar el sentiment trencat d'una esperança que s'havia generat amb Dollfus. Aquest i la seva política representaven una altra forma d'organització del país, d'ordre enfront els corrents antidemocràtics. Encara que sabien que Dollfus governava sobre un Estat autoritari, consideraven que era una dictadura més lleu i gairebé obligatòria per mantenir l'estabilitat del país veí d'Alemanya. La idea de dur a terme un Estat catòlic i social, amb l'establiment del modern corporativisme, que superava el liberalisme i s'oposava al marxisme sense caure en els abusos del nacionalsocialisme, feia que joves redactors dipositessin les seves esperances en l'austríac; però aquestes s'havien trencat. Ara dubtaven si Hitler aconseguiria annexionar Àustria amb els problemes que comportaria. Deia Esteve Albert, «els diaris europeus han reconegut que amb la caiguda de Dollfuss queia un gran mur de contenció de l'Europa bèl·lica».

Hindenburg i Hitler.

Quan fou possible una mínima calma encara que fos aparent, el 30 de juliol es nomenà definitivament canceller el cap de les associacions catòliques Schussnigg, també exministre de Justícia. El príncep Starhemberg va romandre a la vicecancelleria i s'intentà continuar amb la política de Dollfus.

HITLER, PRESIDENT DEL REICH

Després d'aquest mes de juliol, caracteritzat per tants assassinats a interès del partit nacionalsocialista i en un clima internacional gairebé bèl·lic, el president de la república alemanya, Hindenburg, morí de forma natural el dia 2 d'agost de 1934. El canceller alemany Hitler ocupà el lloc de president. Aquell mateix dia i combinant-lo amb el de canceller, adoptà el nom de Führer.

Al cap de vint anys del començament de la Primera Guerra Mundial, Europa estava sota un clima d'inquietud semblant al d'aleshores. Marçal Trilla i Rostoll, el director del *Diari de Mataró*, el 3 d'agost de 1934, l'endemà que Hitler es convertís en president del Reich, hi va publicar un article titulat «L'Europa tempestejada». Trilla comentava la precària situació d'Alemanya i el seu empitjorament a causa de l'accés d'Hitler al poder.

Aleshores, igual que l'any 1914, Alemanya era la preocupació central de tota Europa. Trilla es mostrava amoïnat per l'èxit que el Partit Nacionalsocialista estava tenint arreu (Alemanya, Àustria,...) i creia que el dictador alemany havia dut la seva nació a un nivell de desprestigi que no era digne

d'Alemanya. Tornava a repassar els fets del 30 de juny (la Nit dels ganivets llargs) i l'assassinat de Dollfus; i acabava donant una alerta a tots els pobles democràtics perquè formessin un front únic, un cordó sanitari al voltant del Reich, aïllant-lo per poder fer-li front. Deia Marçal Trilla:

> «Davant d'aquest fet monstruós, les consciències honrades d'Europa han aixecat llur clam de sorpresa, primer, i de prevenció, després, com una alerta a tots els pobles per a que formin un front únic, un cordó sanitari a l'entorn del Reich on un subjecte pertorbador intenta disposar de llur esdevenidor sense cap mena de respecte».

Després, informava els lectors del *Diari de Mataró* de la mort del president de la república alemanya Hindenburg. Aquest no havia dut a terme un govern gaire exitós durant els seus últims anys, però Trilla es lamentava de la mort del president, ja que estava fent un important paper per a la pau. Segons Trilla, Hindenburg tenia encara una ombra de prestigi, ja que constituïa un fre a les determinacions del dictador.

> «Era com una mena de fre a les activitats tèrboles d'Hitler. Mort Hindenburg, el "Führer" ha cuitat a proclamar-se el seu successor sense deixar el seu càrrec de canceller. (...) Ja no té al davant ningú que pugui oposar-se a les seves determinacions. Ja és l'amo absolut d'Alemanya».

Els únics personatges que podien fer ombra a Hitler eren Engelbert Dollfus i el president de la República alemanya Hindenburg; però ja no es trobaven en el camí del Führer. Per això, el grup d'articulistes del *Diari de Mataró* consideraven ara que el màxim risc europeu no era ja el comunisme de la URSS, sinó que el nazisme d'Hitler formava un perill gairebé imminent. Marçal Trilla acabava dient:

> «Hitler, president i canceller del Reich constitueix avui el màxim perill. La tempesta udola amenaçadora. Déu salvi l'Europa!».

Hitler, molt hàbil, un cop va haver aconseguit el lloc de president del Reich, va efectuar el 19 d'agost de 1934 un plebiscit, el qual l'hauria de confirmar en el càrrec de Führer. Era una mena de referèndum amb què sabria si la població alemanya estava descontenta o no amb el nomenament d'Hitler al poder.

El 17 d'agost de 1934, quan el plebiscit ja estava enunciat a Alemanya, Marçal Trilla tornava a escriure un article titulat «Hitler i el seu plebiscit» parlant d'aquesta votació. Trilla considerava el plebiscit com una jugada d'Hitler per poder enlluernar el poble alemany, el vot dels quals li importava realment poc. Explicava, a més, que havia estat perfectament muntat perquè donés sensació d'una màxima franquesa, tot i sabent que clarament el resultat seria aclaparador a favor del Führer.

A més, Trilla comentava que el dictador alemany utilitzaria el resultat com una justificació davant dels països estrangers, els quals considerava massa intel·ligents per no veure el que realment estava passant.

> «Tracta de justificar-se davant l'Estranger recolzat en una votació que, per endavant, ja sap tothom el resultat que donarà. La comèdia, però, està muntada amb tot l'aparell necessari per tal de donar una sensació de sinceritat extraordinària.
>
> No hauríem cregut mai que el cinisme propi de règims dictatorials arribés al punt de pensar que el poble al qual es regeix i els països estrangers són tan estúpids que no hagin de veure tota la tramoia grollera que hi ha a l'escenari».

Els nazis passaven tota mena de propagandes (per mitjà de la ràdio, etc. a favor d'Hitler) i els personatges de més relleu del partit es van dedicar a pronunciar diferents discursos lloant el partit nacionalsocialista i el Führer; segons Marçal, com si estiguessin en un règim democràtic i el candidat (Hitler) hagués de disputar amb altres la pujada al poder. Totes aquestes actuacions les catalogava de comèdia, de cinisme per part de l'Estat, en pensar que el poble alemany es creuria el plebiscit.

> «Naturalment, tothom dóna per fet consumat que el plebiscit resultarà un èxit esclatant i que Hitler tindrà una votació apoteòsica. Immediatament serà president del Reich, probablement de caràcter vitalici, com ell desitja, i es farà la il·lusió que tothom s'haurà empassat la farsa».

Marçal Trilla destacava l'important paper de la Wehmar (l'exèrcit alemany), el qual s'havia mostrat passiu fins aleshores i que s'havia allunyat del Führer a causa dels conflictes de la nit del 30 de juny, la Nit dels ganivets llargs. Esperant el resultat de la votació qualificada de «grotesca» per part de Trilla, aquest acabava l'article tornant a predir el triomf total d'Hitler.

> «El plebiscit del proper diumenge donarà una xifra de votants a favor del dictador que gairebé serà igual a la del cens de votants. Tant se val! Si el "Reichführer" hagués volgut, d'un cop de ploma s'hauria proclamat emperador i tot».

LA QÜESTIÓ DEL SARRE

Àustria de moment continuava resistint com a país independent. Aquest intent i l'annexió del Sarre a Alemanya foren les primeres fases del projecte d'expansió imperial de crear un gran Reich, on s'unissin totes les terres de parla alemanya.

Les conseqüències materials i econòmiques de la Primera Guerra Mundial van ser molt importants per a França, ja que les seves zones fronteres havien quedat devastades i, amb elles, les seves mines i establiments comercials. El territori del Sarre, que havia pertangut a Alemanya fins a l'acabament de la Gran Guerra, fou donat a França per poder cobrir totes aquestes pèrdues. La Societat de Nacions va encarregar-se de formar govern al territori i va nomenar una comissió internacional que fins aleshores, el 1935, havia presidit l'anglès Mr. Knox.

Hitler havia convocat un plebiscit amb el qual els habitants d'aquesta regió escollirien tornar a ser, o no, habitants d'Alemanya. La votació s'havia de celebrar el gener i la tensió a la qual s'havia arribat era gran.

Després d'un any tan desastrós per a la pau europea, els sectors partidaris de la solució d'annexionar-se mostraven un alt grau de violència enfront els partidaris de l'statu-quo, que estaven disposats a mostrar resistència contra els nazis.

En un article del 12 de gener de 1935, titulat «El Plebiscit del Saar», Trilla reconeixia la importància transcendental de la votació per a la vida política europea. Exposava que el Saar l'opinió estava dividida entre els hitlerians i els antihitlerians, però remarcava que molts d'aquests habitants es consideraven sobretot alemanys, tot i que no fossin partidaris de la política del Führer. La gran majoria de la població, però, eren defensors d'Hitler i repetides vegades havien mostrat el seu desig de tornar a formar part d'Alemanya.

> «Els habitants del Saar han demostrat repetides vegades llur desig de reprendre novament el títol de ciutadans alemanys. El triomf d'Adolf Hitler, però, ha fet canviar molts d'opinió i la situació ha pres un altre caire completament diferent».

Marçal Trilla analitzava els partidaris de continuar amb la situació del Sarre com fins aleshores. Dins aquest grup, els partidaris de l'annexió amb Alemanya, però no d'Hitler, estaven anant en augment extraordinàriament fins al punt que algú s'havia fet il·lusions. Aquests, però, s'endugueren un ensurt el dia 15 de gener, data senyalada per donar el resultat de la votació, la qual va resultar un 90,5% de vots a favor de l'annexió amb Alemanya.

El dilluns 21 de gener de 1935, es publicava un article del jove mataroní Xavier Clavell, uns quants dies després del resultat del plebiscit del Saar. Aquest anà a Freiburg per motius d'estudi i, des d'allà, enviava cròniques al *Diari de Mataró* explicant els fets que estaven succeint i el que es trobava a les universitats.

En l'article titulat «El Saar és alemany», escrivia les impressions que van haver-hi des d'Alemanya amb la incorporació del Saar, les quals exposaven la felicitat dels alemanys després de l'annexió.

Xavier Clavell explicava que el poble alemany havia tingut una expectació enorme pel resultat de la votació. Dies abans, se sentien himnes que començaven amb «el Saar és alemany...» ressonant des del Teatre municipal de Freiburg.

El dia 15 era l'assenyalat per a informar del resultat del plebiscit del Saar. Clavell explicava que els carrers estaven buits, tothom estava expectant pel que estava a punt de ser proclamat. Alemanya havia tingut a favor seu el 90 i mig per cent de la votació. Xavier Clavell creia que era normal que els habitants d'una regió que va estar formant part d'Alemanya durant més de mil anys, haguessin volgut tornar a ser-ho, i en un article titulat «El Saar és alemany» manifestava:

> «El resultat, malgrat les suposicions fetes els darrers dies, és normal; el Saar no ha volgut esperar ni un minut més a unir-se amb els seus germans d'esperit, sang i llengua. La terra que ha estat unida a Alemanya durant més de mil anys, no podria haver oblidat en quinze la seva condició».

Els carrers es varen animar aquell dia. Aquí i allà onejaven les banderes; i des dels altaveus públics Hitler i Goebbels feien un discurs lloant la fidelitat de la zona del Saar que durant uns anys havia estat separada forçosament.

Posteriorment, es va sentir pels carrers l'himne nacional barrejat amb el ressò de les campanes de la catedral i les esglésies de la ciutat de Freiburg. La gent sortí al carrer a comentar el resultat i es varen suspendre les classes. En els halls de les universitats es varen protagonitzar cerimònies per tal de celebrar l'esdeveniment i a la nit va tenir lloc una manifestació en què es podien sentir els cops secs dels timbals, els cants i el pas militar.

Clavell explicava que la manifestació venia del monument de Bismark a la muntanya que vorejava la ciutat i acabava davant la catedral.

El poble alemany, doncs, donava molta importància a aquesta annexió per la humiliació i les pèrdues territorials que patiren després de la firma del Tractat de Versalles. Hitler no havia estat captat com una amenaça pels habitants del Saar, els quals, per sobre de tot, volien tornar a formar part d'Alemanya.

El 9 de març de 1935 es publicà un altre article referent a la incorporació del Saar, titulat «Deuschtland über alles...». L'autor, que signava amb el pseudònim D.R., explicava que aquesta incorporació generà la voluntat que a Àustria, i altres regions, com el corredor de Danzing i Memel, es reclamessin també plebiscits com aquell.

L'articulista tornava a assenyalar que una de les causes més importants de l'apogeu del nacionalsocialisme fou el dur tractament sofert per Alemanya a la fi de la Primera Guerra Mundial, «és lògica, prudent o útil aquesta posició, aquesta actitud dels aliats que ve a ésser la perpetuació, l'obsessió dels dos fronts la continuació de la Guerra d'una manera sorda, cínica que obliga a Europa a perdre's en el bizantinisme, desconfiances i deixadeses revoltants?».

Donava la raó, a més, a Hitler, ja que considerava que els aliats haurien d'haver escoltat a Alemanya per reduir les condicions del Tractat de Versalles. Reconeixia que les penes varen ser molt dures, i aleshores, que havien passat disset anys, eren encara més irracionals.

> «Al cap de disset anys nosaltres creiem que Alemanya podria protestar l'epítet "vençuda" amb més energia i reclamar tot el que és ben seu, les colònies repartides entre els vencedors, la desmilitarització de la Renània, el territori alemany de Memel, etc».

EL REARMAMENT ALEMANY. LA VIOLACIÓ DEL TRACTAT DE VERSALLES

En finalitzar la Primera Guerra Mundial, s'obligà a signar a Alemanya el Tractat de Versalles, el qual aleshores, l'any 1935, ja gairebé no tenia sentit. El dictador alemany argumentava la violació d'un dels aspectes del Tractat, el desarmament, dient que tenia el dret de remilitaritzar-se, ja que cap altre país s'havia desarmat i que Alemanya ja duia molt de temps fent-ho.

El 1932 els països assistents a la conferència de desarmament a Ginebra no es van posar d'acord sobre aquesta condició, i Alemanya, desarmada a causa del Tractat de Versalles, començà a reivindicar el seu dret a posseir armes, ja que eren igual de perilloses que les dels altres països. Com deia Hitler: «Tancs són tancs, bombes són bombes».

El 1935, amb una atmosfera confosa per la victòria alemanya en el plebiscit del Saar, el Führer començava plenament a rearmar el país germànic. El 23 de març d'aquell mateix any es publicava al *Diari de Mataró* un article de Jaume Castellví titulat «El crepuscle roig», en el qual es repassaven les últimes violacions del Tractat de Versalles. Castellví creia que violar-lo era fer un crim contra l'ètica; i considerava que, d'aquella manera, el país germànic s'autodesprestigiava amb incompliments d'acords com aquell.

La Societat de Nacions havia quedat deteriorada i desprestigiada i el dictador alemany coneixia prou bé els procediments internacionals, de manera que no tenia cap mena de por a l'organització. D'aquesta manera, va continuar rearmant el país sense témer per les conseqüències de les seves actuacions. Deia Castellví,

> «Alemanya, que coneix prou bé tota la trama de la política internacional, no tem massa les conseqüències de la seva actitud, sapiguent com sap que aquestes són tan o més temudes pels altres països. (...) no hi ha ningú que temi d'ençà que estan persuadits que la Societat de Nacions no és res més que un de tants edificis entre els molts de Ginebra».

Jaume Castellví defugia de tot govern extremista i del nacionalisme latent en molts països i, com els redactors del *Diari de Mataró*, es mostrava preocupat per la cultura bèl·lica i la militarització del país germànic.

No feia més de dos mesos, doncs, que el Saar s'havia incorporat a Alemanya. En l'exterior, els estats protagonitzaven l'inici dels preparatius bèl·lics (països com Itàlia, Anglaterra, Rússia i França continuaven amb la carrera boja dels armaments).

Alemanya, que havia trencat definitivament amb la Societat de Nacions i el Tractat de Versalles, va continuar el seu rearmament. Va crear una flota aèria, va remilitaritzar la Renània, va restablir el servei militar obligatori, preparà la creació de l'esquadra de guerra i inicià la instrucció de la població civil per a totes les eventualitats bèl·liques.

Xavier Clavell explicà a *Flama*, en un article titulat «S'acosta una nova guerra», publicat el 5 d'abril de 1935, que en una ocasió el Führer havia deixat durant dues hores Berlín a les fosques per habituar la població en cas de bombardeig enemic:

> «El dia 19 Berlín es quedà dues hores a les fosques "per habituar la gent en cas d'un atac aeri" i des de fa pocs dies es posen a cada casa un rètol d'"indicacions en cas d'un atac aeri"».

A més, augmentà l'àmbit i el caràcter militar de l'educació de la joventut alemanya, la qual cosa explicava en primera persona Xavier Clavell en articles que envià a *Flama* l'any 1935.

Aquesta política exterior va accentuar la crisi econòmica que estava passant el país a causa de les quantitats d'importacions en armament i primeres matèries, i també per la disminució d'exportacions, a causa de la política d'aïllament i el boicot dels jueus de tot el món. No obstant això, semblava que el Führer havia reduït les seves diferències amb l'exèrcit, que havien estat tenses després dels incidents de la nit del 30 de juliol de l'any anterior (la Nit dels ganivets llargs).

El 5 d'abril de 1935 Xavier Clavell publicava un article titulat «El moment alemany» al *Diari de Mataró*. L'article, enviat des de Freiburg, explicava els fets. Comentava que els nazis tenien una gran habilitat per distreure el poble amb altres qüestions, i remarcava la sensibilitat del poble alemany per a les qüestions internacionals. Clavell acabava el seu article reflexionant sobre el perill de guerra: creia que almenys a curt termini, no. «Perill de guerra? Tot fa creure que immediat, no. Qui pot assegurar, però, que si tan forta esdevé la crisi econòmica, Hitler no es decideixi anar a una aventura de conseqüències fatals?»

El maig d'aquell mateix any, Hitler va pronunciar un discurs que va ésser analitzat per Xavier Clavell des d'Alemanya. Aquell dia no hi havia gent al carrer, tothom estava impacient per sentir les paraules del Führer. L'article, l'escrivia el 20 de maig de 1935 i era titulat «El discurs del Führer».

Hitler continuava amb el rearmament i ho justificà dient que el desarmament dels altres països no s'havia dut a terme, de manera que la infracció era evident per l'altra part: «El desarmament alemany consta en el tractat com a primer pas per al desarmament general a què tots els Estats s'obliguen contractualment. Però en comptes de desarmar-se, han augmentat cada dia els armaments. La infracció del tractat és evident, i que queda sense efecte també».

Així, i raó ben lògica segons Clavell, el dictador considerava que el tractat quedava anul·lat i continuava rearmant el país. Com altres joves, Xavier Clavell pensava que els vencedors de la Primera Guerra Mundial havien pres mesures molt abusives sobre Alemanya, i que feia temps que s'haguessin hagut d'escoltar les demandes del país germànic per reduir les penes del Tractat de Versalles. Així ho manifestava Xavier Clavell:

> «Els vencedors de la gran guerra han abusat d'Alemanya: la situació llastimosa del poble alemany en la postguerra n'és prova evident. Si no fos així, avui no tindríem nacionalsocialisme».

Els articulistes del *Diari de Mataró* es trobaven en un ambient de confusió, en dubtar de les intencions pacífiques que Hitler assegurava tenir el seu rearmament. El dictador afirmava que només volia llibertat i igualtat amb els altres països, però la preocupació entre els col·laboradors era evident, ja que un país el qual educava els seus ciutadans amb un esperit militarista i bèl·lic s'estava rearmant.

XAVIER CLAVELL I BORRÀS

Xavier Clavell i Borràs va ser un jove mataroní que va anar una temporada a Freiburg per motius estudiantils i, des de la ciutat, escrivia les col·laboracions que després enviava al *Diari de Mataró* o a *Flama*.

Els articles al diari mataroní arribaren a partir de 1935, el primer el 21 de gener, titulat «El Saar és alemany!». A partir d'aleshores, va fer un seguit de col·laboracions fins poc abans que el *Diari de Mataró* fos confiscat el 1936.

Xavier Clavell.

Clavell hi envià:

- «El Saar és alemany», 21 de gener de 1935.
- «El moment alemany», el 5 d'abril de 1935.
- «Tots els alemanys són nacional-socialistes?», el 24 d'abril de 1935.
- «El discurs del Führer», el maig de 1935.
- «El turisme alemany», el juny de 1935.
- «Espanya en boca dels alemanys», el 14 de juny de 1935.

Fou membre de la Federació de Joves Cristians de Catalunya (FJC), un moviment de joventuts catòliques promogut per Albert Bonet i Marrugat (que en va ser consiliari general fins al juliol de 1936) i pels Sacerdots Amics dels Joves. Va néixer arran d'uns articles de Bonet al diari *El Matí*, a la primeria del 1931, i era una organització que no estava adherida a cap partit polític.

El dia 4 de desembre d'aquell mateix any començà a sortir el setmanari *Flama*, òrgan de la Federació que escampà arreu un manifest *Als joves cristians de Catalunya*. La FJC, malgrat que es va haver de defensar de les acusacions de les esquerres de ser feixistes, i de les dretes de ser modernistes i nacionalistes, s'escampà ràpidament per totes les diòcesis catalanes.

El consiliari general fou el doctor Albert Bonet, el president general Fèlix Millet i Maristany i el vicepresident primer Pere Tarrés i Claret. Xavier Clavell va ser secretari general en el Consell federal del moviment.

Clavell va enviar diversos articles a *Flama* durant la seva estada a Freiburg, els quals estaven relacionats amb la mentalitat dels joves alemanys:

- «S'acosta una nova guerra?», el 5 d'abril de 1935.
- «La tragèdia de la joventut alemanya», el 28 de juny de 1935.
- «Joventut hitleriana i joventut catòlica».

Pere Tarrés i Claret va ser també militant de la FJC. Va néixer el 30 de maig de 1905 a Manresa, fill de Francesc Tarrés Puigdellívol i de Carme Claret. Aquest, que estava preocupat pel problema obrer de l'Europa d'aleshores, va ingressar a la Federació de Joves Cristians de Catalunya l'any 1931 i en fou el vicepresident primer. Company i amic de Xavier Clavell, va cursar estudis de medicina i es va fer sacerdot el 30 de maig de 1942, en acabar la Guerra civil espanyola. Pere Tarrés morí el 31 d'agost de 1950 a causa d'un càncer.

Pere Tarrés.

Com a curiositat, el primer nen que Tarrés va batejar fou el segon fill d'en Xavier Clavell. El dia del bateig fou el 19 de juny de 1942 a la parròquia de Sant Francesc de Barcelona i li posaren per nom Rafael.

CONCLUSIONS

Com s'ha pogut veure, els col·laboradors del *Diari de Mataró* (Miquel Vila, Esteve Albert, Manuel Pagès, Xavier Clavell, Ausa, entre d'altres) eren tots d'una ideologia política centrada i partidaris de la democràcia. Estaven d'acord en què el marxisme i el comunisme eren els elements antidemocràtics més importants a Europa, així com també eren detractors del liberalisme pur, el qual no havia superat la crisi que molts països havien experimentat.

Sempre, l'opinió sobre les dictadures dels col·laboradors del *Diari de Mataró* era negativa. No defensaven cap corrent que no fos democràtic i la gran majoria eren partidaris d'una democràcia cristiana, fet que més tard faria que Dollfus els inspirés simpatia.

A part de les causes òbvies de desavinença amb les dictadures, els joves redactors denunciaven altres aspectes també molt interessants, com demostra l'editorial que es publicà en primera plana el 18 de maig de 1935 titulat «Les dictadures». Des d'una visió democràtica, de centre i catòlica, es manifestava que els règims de dictadura desafavorien la defensa de la religió i la família.

A més de la divinització de l'Estat que estava succeint a Alemanya, documentada pels articulistes, entre altres coses per les lleis del Tribunal Suprem hitlerià, les quals deien que un matrimoni podria ésser divorciat de ple dret si un dels dos cònjuges s'expressés en termes no grats al dictador. A més, la persecució de molts cristians fou un fet el qual empitjorà la visió de la dictadura hitleriana quan aquesta no havia mostrat encara tota la seva crueltat. Deia l'editorial «Les dictadures», signada per Ausa,

«Defensa de la Religió, en règim de dictadura? Ja vam retreure l'altre dia la persecució de què foren objecte més d'un príncep de l'Església, alguns bisbes i molts clergues catalans, durant la dictadura de Primo de Rivera a Espanya. Però, i a Itàlia? I a Alemanya? Llegiu, si us plau, el parlament del Sant Pare als pelegrins alemanys condolgut davant la persecució de què a llur país són objecte els catòlics alemanys».

Els primers articles que arribaven al *Diari de Mataró* denunciaven les dictadures, però, de tant en tant, es podia denotar alguna expectativa positiva, tenint en compte també les millores econòmiques i laborals que poc a poc el dictador anava aconseguint. D'aquesta manera, Hitler en alguns moments va representar una tercera via política entre el liberalisme i el comunisme. Això fou a causa, també, que el comunisme de l'URSS constituïa el perill més gran i conegut d'Europa, després del seu èxit, un cop acabades les revolucions de 1917.

El rebuig, però, a la dictadura alemanya, s'inicià amb els fets de la crema del Parlament alemany i la posterior separació de la Societat de Nacions. Les pròximes notícies foren molt tràgiques (la Nit dels ganivets llargs i després l'assassinat de Dollfus) i el dictador va perdre gairebé del tot la fiabilitat o credibilitat que hagués pogut transmetre entre els redactors del *Diari de Mataró*. El 18 de juliol de 1934, Miquel Vila deia:

«Encara que des d'aquest mateix lloc s'ha parlat ja, de l'ocorregut a Alemanya, creiem que no serà exagerat, tornar al mateix assumpte, doncs per desgràcia cada dia ens arriben nous detalls que justifiquen el gest d'horror que tot el món ha demostrat davant la barbàrie realitzada pels nacional socialistes».

No obstant això, es considerava el Führer com una força prou gran per poder fer front o resistir el pas del comunisme a Europa. Els col·laboradors del *Diari de Mataró*, catòlics moderats de centre, es trobaven entre tres corrents que imperaven a Europa, el marxisme i el nazisme, que segons molts periodistes podrien ser perfectament la cara d'una mateixa moneda i, per altra banda, el liberalisme, del qual també defugien. Veien que, fins aleshores, les revolucions més dures per part del poble havien vingut del comunisme, i els feia por que la ideologia s'expandís.

Entre aquesta confusió política, aparegué un petit polític austríac, el canceller Engelbert Dollfus, que va tornar a donar esperances, però per poc temps. Aquest va dur el seu curt govern sota una dictadura –no tan autoritària com la d'Hitler– però, tot i així, els articles referents a l'austríac es fonien en lloes. D'aquesta manera, els col·laboradors del *Diari de Mataró* es contradeien a si mateixos en haver exposat els perills i el despotisme de totes i cadascuna de les dictadures.

En aquest aspecte fou Miquel Vila un dels més clarividents, ja que exposà, en un dels seus primers articles referents a l'Alemanya d'Hitler, «El triomf de la violència», el 22 de febrer de 1933, la seva opinió, negativa, sobre tots els governs dictatorials.

«... com que la violència mai no ha dut cap resultat beneficiós per ningú, tenim per segur que el govern dels nacionalsocialistes no fa res més que empitjorar la situació ja prou precària a Alemanya.

No enraonem perquè sí, fins avui no hem vist cap dictadura que arrangés res, al contrari».

Al llarg dels seus articles de febrer de 1933 i durant els següents mesos, desacreditava totes les dictadures i en especial la d'Alemanya. Quan Dollfus protagonitzà les notícies internacionals en intentar fer front al nazisme no democràticament, però, Miquel Vila no mostrava en les seves col·laboracions gaires desavinences amb el canceller. A més, en un dels seus articles, «El petit Dollfus», del 30 de juliol de 1934, semblava que justificava aquesta dictadura de Dollfus: «...petit d'estatura però gran de cor (...) En el seu programa res de nou hi havia; la mateixa finalitat que Seipel, encara que modificant alguns procedents –Hitler triomfava a Alemanya–».

El polític Engelbert Dollfus, com s'ha dit moltes vegades, va representar per als joves moderats de centre, que aleshores escrivien per al *Diari de Mataró*, una tercera forma de govern entre el liberalisme i el comunisme, en un sistema polític en el qual hi hagués ordre i es fes front al nacionalsocialisme. A més, duia a terme una política corporativista, la qual era ben rebuda, ja que es considerava que, d'aquesta manera, es podria fer front al problema obrer.

Amb totes aquestes circumstàncies a favor de Dollfus, poques vegades es deia que governava dictatorialment, sinó que, de tant en tant, es remarcava que era una dictadura moderada i gairebé necessària per mantenir la independència d'Àustria.

Aquesta tercera via, que consideraven com un model per fer front als corrents antidemocràtics, emprava el corporativisme recomanat en l'encíclica «Quadragesimo anno» de Pius XI. Consistia a

escoltar el treballador, restaurar les professions i fomentar la col·laboració entre aquestes. Creien, doncs, que seria possible sanejar l'economia i la política organitzant la societat amb uns «ordres» en què els treballadors no s'enquadrarien conforme la categoria que se'ls assignava en el mercat de treball, sinó en conformitat amb la funció social que desenvolupaven. Així s'hauria de dur a terme la creació de corporacions o agrupacions, les quals farien que no hi hagués l'individu sol enfront del mercat, sense caure en l'altre extrem del totalitarisme de l'Estat.

Un altre dels temes més recorreguts pels col·laboradors del *Diari de Mataró* varen ser les causes de la pujada del nacionalsocialisme i d'Hitler al poder alemany; i, alhora, el motiu del recolzament social.

Els periodistes s'ho qüestionaven des que Hitler va ésser nomenat canceller. Una de les causes fou la crisi econòmica que el país germànic va patir després de la Segona Guerra Mundial i el crac del 1929, que aleshores, quan Hitler ja duia molt temps al poder, no s'havia resolt.

Els habitants alemanys van veure que el liberalisme no havia pogut resoldre la crisi i, defugint del comunisme, van buscar solucions, encara que fossin antidemocràtiques.

Les masses obreres s'havien quedat a l'atur, i els impostos eren molt elevats a causa del pagament de les reparacions de guerra. Això va fer que periodistes com Miquel Vila argumentessin que la població s'aferrava fàcilment al primer suport que trobava –en aquest cas Hitler, com a representat de la classe obrera– sense mirar el programa, al qual donaven poca importància. Deia Miquel Vila en l'article «Ha triomfat Hitler», el 13 de març de 1933: «Sens dubte que aquesta atmosfera ha de crear un ambient favorable a qualsevol partit sense història de govern, per utòpic que sigui el programa presentat».

D'aquesta manera, fruit del malestar econòmic, la població es va aferrar al programa d'Hitler i la seva ideologia va anar en augment fins a l'arribada al poder del dictador.

Els alemanys van acabar associant la república i la democràcia amb els temps negatius i de crisi que patí Alemanya durant la República de Weimar, de manera que va ser un foment per a l'ascens d'altres vies totalitàries, tal i com deia Xavier Clavell en un dels seus articles enviats des d'Alemanya, titulat «Tots els alemanys són nacionalsocialistes?» el 24 d'abril de 1925. «...La crisi econòmica intensíssima exigeix remeis més enèrgics que els emprats per governs parlamentaris».

Un dels fets, però, més importants per al recolzament de la població alemanya a Hitler, va ser la resolució de la Primera Guerra Mundial amb el Tractat de Versalles, que imposava unes mesures molt restrictives per a Alemanya. La reducció de molts dels territoris ger mànics i la pèrdua de les seves colònies van afavorir que Alemanya entrés en una gran crisi, que va fer que els habitants germànics sentissin una gran humiliació envers els països aliats.

Per primera vegada, apareixia aquest argument al *Diari de Mataró* a través d'un article d'Esteve Albert titulat «Alemanya s'ha separat de la Societat de Nacions», en què exposava la seva creença que si el Tractat de Versalles hagués estat més respectuós pel país vençut, mai no hauria existit el nacionalsocialisme.

A partir d'aleshores i bastant repetidament, els col·laboradors del *Diari de Mataró* criticaven la mala gestió duta des de Ginebra, en haver imposat unes condicions tan dures en el Tractat de Versalles i haver-les perllongat durant tant temps.

Xavier Clavell també feia remarcar la humiliació dels alemanys després de la Gran Guerra en primera persona, i l'expressava en articles com «El discurs del Führer», del maig de 1935. «Els vencedors de la gran guerra han abusat d'Alemanya: la situació llastimosa del poble alemany en la postguerra n'és prova evident. Si no fos així, avui no tindríem nacional-socialisme».

Aquesta humiliació va fer que molts alemanys seguissin Hitler, el qual es disposava a realçar econòmicament el país i a fer-lo respectar enfront els altres estats europeus, traient d'Alemanya el qualificatiu de «vençuda»).

Hitler va saber utilitzar totes aquestes circumstàncies per enfortir el recel que sentien els alemanys. Aquesta humiliació es va fer notar en l'alegria del poble quan el plebiscit que se celebrà al Saar va resultar amb el 90% de vots a favor d'Hitler.

El comunisme va ser una proposta que arrelà amb força en molts ambients obrers europeus després de la revolució russa, i fou també un dels factors favorables per a l'ascens d'Hitler. Des que havia triomfat a Rússia, molts ciutadans europeus temien aquesta ideologia i fàcilment es deixaven portar per altres corrents. A més, les classes mitjanes i altes es mostraven, sobretot, preocupades

per aquesta ideologia, i s'adheriren a qui pogués assegurar la propietat i l'ordre.

Des d'aquest posicionament, es va veure Hitler com un poder prou gran per poder fer front al comunisme i barrar-li el pas a Europa, de manera que continuava guanyant adeptes. Molts alemanys consideraven el comunisme de la URSS més perillós que el nazisme, ja que aquest últim no havia mostrat tota la seva crueltat. Manuel Pagès ho explicava al seu article «Els corrents antidemocràtics», el 17 d'agost de 1933, «el feixisme neix i pren consciència precisament allà on hi ha una gran massa ciutadana que, esparverada davant la imminent eventualitat de caure sota el despòtic jou del socialisme, el comunisme o l'anarquia, s'acobla de bon grat a l'entorn del primer que li ofereixi garantia de salvar el país, i amb ell, les vides i hisendes dels ciutadans».

Amb totes aquestes circumstàncies, Hitler es va reafirmar al poder i triomfava a Alemanya des del 1933, quan fou nomenat canceller. Un any després, quan morí Hindenburg, el dictador va adoptar el títol de president del Reich i continuà amb el seu govern dictatorial.

Al *Diari de Mataró* arribaven força crítiques a la situació d'Alemanya i al comportament d'Hitler, moltes de les quals argumentava Xavier Clavell des de Freiburg. Aquestes anaven des del militarisme que Hitler instaurà en l'ensenyament de les joventuts, la cultura bèl·lica dels joves alemanys fins a la persecució del catolicisme al país germànic.

Xavier Clavell era qui millor comunicava els pensaments dels joves alemanys a causa de la seva convivència amb ells. Envià el mes d'abril de 1935 diferents articles a *Flama* (periòdic de la Federació de Joves Cristians, organització a la qual pertanyia) referents a la mentalitat d'aquests.

Reconeixia que l'esperit de combat entre els joves alemanys era un fet innegable. Des de ben petits, se'ls inculcava que tot s'havia de fer per a un déu: Alemanya. Havien estat educats amb tòpics i prejudicis racistes entre un ambient de guerra, i aquest racisme s'havia convertit en la seva filosofia; forma de vida. El seu article, «La tragèdia de la joventut alemanya», publicat a *Flama* el 28 de juny de 1935, ho resumia.

> «Fins la germana de la caritat s'ha de desviure i sacrificar, no per amor a Déu, sinó pel bé de la comunitat del poble. Aquesta és la idea bàsica del racisme i de la seva pedagogia. És un nou concepte de la vida, una nova religió, la mística de la sang».

El primer d'aquests articles arribà el 5 d'abril de 1935 al periòdic barceloní. L'article, titulat «S'acosta una nova guerra?», explicava els comportaments dels joves, amb apartats subtitulats com «l'alemany guerrer per naturalesa» o «militarització de la joventut».

Explicava les múltiples referències de la guerra en moltes cases alemanyes, el desig d'anar uniformat, disciplinat, símbols bèl·lics en literatura, cançons, en els afers de cada dia; i considerava que aquestes eren també causes de l'orgull nacional i el sentiment militar dels joves germànics. «Difícilment trobareu casa sense fotografies de soldat, cementiris sense llocs preferents per als llocs de guerra...».

Entenia el nacionalsocialisme com un moviment passional, el qual els educava sota una divinització de l'Estat i de la nació alemanya, amb una gran exacerbació de l'orgull nacional. No es referia a la militarització dels joves en combat, sinó en el foment del seu esperit bèl·lic. «Pocs són els joves que no tinguin un uniforme (sigui del que sigui: S.S., S.A., A.D., N.S.D.P....) i que no prenguin part en desfilades militars».

L'efectivitat d'aquesta cultura bèl·lica i militarista en l'educació quedava demostrada amb la reacció que tenien en ser convocats per fer el servei militar: «No és cap secret que a Espanya, França i a altres països llatins, el jovent fa el servei militar a contracor. La joventut alemanya ho fa amb gust».

Explicava que el dia de la promulgació del servei militar obligatori es trobava en una casa de joventut, on la noticia produí molta eufòria. Aquesta conducta feia que hi hagués preocupació entre les persones que desacreditaven la violència. «El que fa més por i basarda de la situació actual –(...)– és pensar en els homes que en sortiran, d'aquests homes educats a base d'orgull i en un ambient de violència».

El segon article de Xavier Clavell a *Flama*, referent al comportament i l'educació dels joves alemanys, es titulava «La tragèdia de la joventut alemanya». L'autor hi exposava que la joventut alemanya es dividia entre sexe i edat, en grups de 10 a 14 anys, de 15 a 18 i de 18 a 25 anys. En aquest últim grup, hi havia les seccions d'Assalt i Protecció (S.A. o S.S.), que eren les tropes del partit nacionalsocialista en la lluita contra el comunisme i el marxisme.

Totes aquestes organitzacions tenien una gran dosi de militarisme (banderes, símbols, uniformes...)

Els antics redactors i col·laboradors del *Diari de Mataró* i del *Pensament Marià* que després de la Guerra Civil restaren a Mataró, participaren en el periòdic *Mataró*, en l'única època que no va estar vinculat a les organitzacions del «Régimen». La fotografia els inclou amb altres redactors i col·laboradors del periòdic *Mataró*, en una sortida festiva, l'any 1948.
1. Josep Mach i Pla. 2. Francesc Soler i Fonrodona. 3. Miquel Vila i Palomar. 4. Joaquim Quadrada i Calvó. 5. Jaume Llavina i Cot. 6. Lluís Guardiola i Prim. 7. Lluís Ferrer i Clariana. 8. Manuel Cuyàs i Duran. 9. Joan Mas Conchello. 10. Ramon Salas i Oliveras. 11. Francesc de Paula Enrich i Regàs. 12. Joaquim Llovet. 13. Marià Ribas i Bertran. 14. Esteve Albert i Corp. 15. Marià Ferrer i Cassà. 16. Lluís Josep Comeron. 17. Antoni Comas i Pujol. 18. Albert Pera i Segura. 19. Joan Comas i Pujol. 20. Joan Antoni Calbo i Roca.
MASMM. Arxiu d'Imatges.

i la inscripció era voluntària, encara que sense haver-hi format part no es podia entrar pràcticament a cap lloc burocràtic, en un país on gairebé tot era de l'Estat.

El Fürher continuava amb el rearmament del país preparant una flota aèria, preparatius per a una marina de guerra, alhora que restablia el servei militar obligatori. Aquestes circumstàncies van fer que continués creixent l'orgull dels alemanys, mentre que els països europeus temien que la potencialitat industrial d'Alemanya pogués superar a curt termini els seus armaments cada dia més grandiosos.

Entre tots aquests esdeveniments, arribaven a Mataró informacions que explicaven assassinats de joves catòlics i persecucions als grups d'aquestes creences. Eren notícies que preocupaven profundament els habitants de la capital del Maresme, una població la qual, majoritàriament, era catòlica practicant.

Hitler s'havia presentat més d'un cop com a defensor del cristianisme, però des del *Diari de Mataró* es criticava la divinització de l'Estat i la submissió de l'individu a aquest. Els col·laboradors anomenaven aquest fet com un paganisme de l'Estat.

Ausa, autor d'un editorial al *Diari de Mataró* del 18 de maig de 1935, titulat «Les dictadures», avisava d'aquest paganisme i comunicava la seva opinió dels perjudicis que totes les dictadures infondrien sobre la religió catòlica; primerament, pels seus valors antidictatorials i pel seu afany de llibertat. Advertia, alhora, als espanyols catòlics, que consideraven una dictadura com la solució d'aleshores per a Espanya, que

> «... els catòlics amb tanta bona fe com inconsciència creuen que les idees dictatorials, les garanties que els ofereixen per a la defensa de la Religió els règims de la dictadura d'Alemanya i d'Itàlia. I no pensi pas que ací, a Espanya, una dictadura es pogués comportar de manera distinta. El poder personal sempre s'engelosirà fatalment del poder espiritual i permanent de l'església, sempre veurà en aquest el perill més gran contra el seu predomini, negació de la llibertat».

Un dels catòlics que els nazis van executar durant els primers anys de la dictadura hitleriana va ser Asalbert Probst, el qual morí en la matança de la nit del 30 de juliol. Aquests assassinats, més la conversió d'Hitler i la raça alemanya en falsos déus, espantaven els col·laboradors del *Diari de Mataró*. La divinització de l'Estat i la raça fou denominada «neopaganisme» per Manuel Pagès, que el 17 d'agost de 1933 escrivia: «De fet, l'autoritat divina és substituïda tàcitament o explícitament, per la d'una falsa divinitat: és a dir, idolatria, neopaganisme».

La política i ideologia nacionalsocialista causava rebuig, però no va ser fins al final de la Segona Guerra Mundial quan van arribar les primeres notícies de la dura persecució sobre la comunitat jueva.

Poques vegades es feien comentaris sobre aquest sector de la població; només en alguns articles on els col·laboradors comentaven el boicot als productes alemanys que jueus d'arreu del món estaven duent a terme.

Totes les atrocitats que va cometre el dictador alemany i la veritable funció dels camps de concentració que va haver-hi fins aleshores, només es varen descobrir després que acabés la Segona Guerra Mundial, quan es va poder comprovar que aquests eren realment camps d'extermini de jueus i totes aquelles persones les quals la ideologia nazi creia que eren inferiors o innecessàries.

Arribaven, però, alguns comentaris sobre les activitats racistes, com l'esterilització de sexes, en articles en què encara es detallaven informacions de la «Nit dels ganivets llargs». Així, el 14 de juliol de 1934, Manuel Pagès, també al *Diari de Mataró*, escrivia: «...l'Episcopat catòlic alemany havia publicat algunes pastorals contra les exacerbacions del racisme, sobretot, portant a l'extrem immoral de preconitzar en certs casos l'esterilització de sexes per a assegurar la intangibilitat d'una raça».

Ricard Buch i Rosell

NOTES

1.- S.A. i S.S.: Tropes d'assalt i protecció del govern nacionalsocialista. Formacions encarregades de la lluita contra comunistes i socialistes.

2.- Tractat de Saint Germain: 10 de setembre de 1919. Tractat signat entre Àustria i els aliats. Àustria es comprometia a no tenir forces militars, a pagar indemnitzacions de guerra i a no deixar de ser independent sense el consentiment de la Societat de Nacions.

3.- Heimwehr: Lligues de defensa de voluntaris austríacs. Es van organitzar després de la Primera Guerra Mundial per protegir la frontera del sud d'Àustria amb Iugoslàvia. Cap a la darreria dels anys vint, les Heimwehr es van mostrar clarament antisocialistes i antirepublicanes. Van rebre suport i ajuda econòmica dels governs austríacs de dretes i de la Itàlia feixista, i van estar implicades tant en la derrota dels austríacs socialistes (febrer de 1934) com en la dels austríacs nazis (juliol de 1934). Les Heimwehr van ser dissoltes el 1936 pel govern de Schusschnigg.

—— DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA ——

La botiga-celler d'en Pere Montserrat a la plaça Gran (c. 1955). Col·lecció Pere Montserrat. MASMM. Arxiu d'Imatges.

Pere Montserrat assegut davant la seva botiga (c. 1955). Col·lecció Pere Montserrat. MASMM. Arxiu d'Imatges.

Interior de la botiga-celler d'en Pere Montserrat (c. 1955). Col·lecció Pere Montserrat. MASMM. Arxiu d'Imatges.

Interior de la botiga-celler d'en Pere Montserrat (c. 1955). Col·lecció Pere Montserrat. MASMM. Arxiu d'Imatges.

La botiga de la Conxita Montserrat al carrer de Santa Maria (31 desembre 1954). Col·lecció Pere Montserrat. MASMM. Arxiu d'Imatges.

La botiga de la Conxita Montserrat al carrer de Santa Maria (31 desembre 1954). Col·lecció Pere Montserrat. MASMM. Arxiu d'Imatges.

MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA
Centre d'Estudis Locals de Mataró

Col·labora:

Ajuntament de Mataró
Institut Municipal d'Acció Cultural

Amb el suport de:

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana